

SOTHØNA

Østensjøvannets Venner
Nr. 66 – desember 2023 – Årgang 34

Innhold

Leder	3
Årsmøte 2024	3
Ny forvaltningsplan	4
Jubileumsmøte – feiring av 40 års virksomhet	5
Regulerings- og byggeplaner i området.....	7
Linerle med fiskesnøre rundt beina	7
Handlingsplan for biologisk mangfold i Oslo	8
Hovinbekken – vinner av Oslo bys arkitekturpris	10
Klosterenga park – gjenåpnet elvestrekning	11
Svaner i Østensjøveien.....	11
Miljøprisen 2023 til Rustad skole	12
Sykkelparken på Manglerud.....	13
Alna i fakkellys	13
Ekornet – et folkekjært villdyr.....	14
Mongolspringfrø nær Bølerbekkens utløp.....	16
Henting av avfall med el-lastesykkel.....	17
Bakkehuset – et kulturminne i forfall	18
Besøkssenter våtmark Oslo – naturbasert undervisning	21
Villblomstenes dag og insektsafari for de minste	22
Utbedringer i miljøparken	23
Østensjødagen 2023	24
Gjennom kameralinsen	26
Gjerdeforglemmegei – ny planteart	28
Fremmedartlista	32
Ny T-skjorte	32
Svartor – et treslag for fremtiden	33
Nye rapporterte arter i 2023	34
Østensjøboka - årets julegave.....	35
Rødrandkjuke	
– Når nattemørket faller på åpner skogens soppkafé	36
Gul nøkkerose.....	38
Beitedyrene sommeren 2023.....	39
`Lille Hans` og ekstreme flommer	40
Ny fugl på Bøler T-banestasjon	43
Bekkeåpninger i nordenden.....	44
Elektrisk rotorklipper på Vassenga	45
Skurtresking i oktober	45
Flom ved Østensjøvannet	46
Kork og sand på Mangleruds nye kunstgressbaner	48
Den viktige nærnaturen.....	49
Dugnadsgjengen høsten 2023	50
Hettemåker – et trist kapittel.....	51

Skadd fugl, forurensning og uregelmessigheter
Ved oljeutslipp o.l. kontaktes Vann- og avløpsetatens døgnvakt:
23 43 79 00. Skadet vilt meldes politiet 02 800. Andre uregelmessigheter
meldes kommunen via www.bymelding.no. Skadd fugl kan også
meldes til Fuglehjelpen 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.) Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke Skrindo, Tore Nesbakken, Lise M. Johansen og Grete Edholm

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: Rolf Ottesen AS

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Grete Edholm, 952 46 197
E-post: grete.edholm@gmail.com

Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Varamedlemmer:
Morten Slang, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Bjørn Jacobsen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillerud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsarkiv og regnskap
Medlemsendringer meldes til:
Eva Madsen Wærner, 902 77 686
E-post: evmad@online.no

Besøkssenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 250
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 01.12.2023

Forsidebilde: Jørn Areklett Omre / NN
Hettemåke (*Chroicocephalus ridibundus*) i eksterne
lysreflekser på Østensjøvannet. Kamera, Canon
EOS-1DX Mark II og Objektiv, Canon 600 mm,
1/4000 sek. f4,0, ISO 640.

Leder:

ØSTENSJØVANNETS VENNER 40 ÅR

Takk for all støtte

Vi vil takke alle som på ulikt vis har støttet vår sak gjennom 40 år, både medlemmer og tillitsvalgte, men også utallige folk i politikken, etater, direktorat og hos stasforvalteren. Takken går også til folk flest i Østensjøområdet som har sluttet opp om vår sak. Mye er oppnådd, men mye gjenstår, og det dukker stadig opp nye utfordringer.

Naturkrisen er også lokal

Naturkrisen har fått mindre oppmerksomhet enn klimakrisen. Slik bør det ikke være, de henger tett sammen. Naturvern er ikke bare noe vi skal holde på med i høyfjellet eller i tropene. Alt naturvern skjer lokalt, og Østensjøvannet er viktig både på lokalt og nasjonalt plan.

De største truslene er her som de fleste andre steder. Vi må stanse uheldige arealdisponeringer, vi må bli nøyer på å bruke naturen på en bærekraftig måte, vi må stanse forurensningen, og vi må stanse flommen av fremmede arter. Dette er ting vi kan arbeide med lokalt. Så kommer selvfølgelig klimakonsekvenser og sykdomsutbrudd som viktige tilleggsfaktorer. Klarer vi ikke å tilpasse oss, kan det se mørkt ut på lang sikt.

Det er håp

Noe av de siste det avtroppende byrådet gjorde var å få vedtatt den lenge etterlengtede nye forvaltningsplanen for området. Nå må kommunen brette opp ermene og komme i gang. Det nye byrådet har tatt med i selve byrådserklæringen at planen skal følges opp. Det lover bra, men vi kan ikke se at dette er fulgt opp i forslaget til budsjett for 2024. Vi håper vi tar feil, og vi vil uansett stå på videre.

Nytt medlemsregister

Mange av dere vi ha registrert at vi har tatt i bruk det nettbaserte systemet StyreWeb for innkreving av kontingent. Vi ber derfor pent om du kan gi oss din e-postadresse. Se under. Det gjør vårt arbeid mer rasjonelt og kostnadseffektivt. Alle som ikke bruker e-post kan selvfølgelig kommunisere med oss som før.

Vi oppfordrer våre lesere til å kjøpe Østensjøboka - foreningens jubileumsbok - se side 35.

Vi ønsker alle en god jul og et godt nyttår.
Østensjøvannets Venner

Amund Kveim
Leder

Årsmøte 2024

Vi er tidlig ute og innkaller med dette til foreningens årsmøte 20. mars 2023 kl. 1830 på Låven, Abildsø gård. Saker som ønskes behandlet må være styret i hende senest 13. mars. Forslag til valg av leder, styre, revisor og valgkomite stiles til Valgkomiteen v/ Tore Nesbakken, tlf. 970 11 340 eller til post@ostensjovannet.no. Årsberetningen vil være tilgjengelig fra 6. mars. Alle årsmøtepapirer utdeles på møtet.

SEND OSS EN E-POST! - VI TRENGER ADRESSEN!

For å kunne sende ut kontingentkrav og annet trenger vi din e-postadresse. Mange adresser vi har er ikke lenger i bruk. Vi ber alle sende en e-post til post@ostensjovannet.no

Ny forvaltningsplan for området er endelig vedtatt

Denne store planen har det vært ønskelig å få politisk forankret. Dette har vi ventet på i årevis, og 31. august i år passerte saken byråd som noe av det siste de fikk gjort. Endelig.

Amund Kveim

Fra Tallberget mot sørøst er hovedinntrykket den rike naturen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 18.08.2023.

Planen er ambisiøs og ønskes velkommen av Østensjøvannets Venner. Det at de tre tidligere byrådspartiene AP, SV og MDG samlet seg om den er svært viktig. Så får vi håpe at de ikke løper fra dette standpunktet når de nå er i opposisjon.

Valget ga et nytt flertall i bystyret, og etter forhandlinger kom Høyre og Venstre til enighet om å danne et mindretallsbyråd. I den politiske plattformen er det tatt inn et eget punkt om at disse partiene forplikter seg til å følge opp planen. Det lover godt. Videre har det nye byrådet forhandlet frem en avtale med FRP og KRF, noe som gjør at byrådet har et flertall bak seg.

I disse forhandlingene forpliktet byrådet seg på å få i gang arbeidet med Manglerud-tunellen (E6 Oslo øst). Dette er vi mindre fornøyd med. Som vi har skrevet en rekke

ganger i Sothøna vil planene, slik de nå foreligger, gi mange uheldige miljøkonsekvenser for Østensjøområdet. Vi håper man tar planen tilbake til tegnebordet for betydelige justeringer før man setter i gang.

I plattformen heter det også: «Byrådet vil ta vare på byens rike naturmangfold. Et av de viktigste grepene for å møte klimaendringene, er å gi større plass til naturen i byen. Flere grønne flater, trær og åpne bekker beskytter mot flom og avlaster avløpssystemet. Parker og grøntområder er viktig for å ta vare på det biologiske mangfoldet og skape gode nabolag over hele byen. Friluftsliv gir rike naturopplevelser, er helsefremmende og er den aktiviteten flest mennesker deltar i. Derfor vil byrådet legge til rette for friluftaktiviteter der folk bor. At folk bruker friluftsområdene i byen

er den sterkeste garantien for at de bevares for fremtiden.» Det slås også fast at det ikke skal bygges nærmere enn 20 meter fra hovedvassdrag (elver) og 12 meter fra sidevassdrag (bekker).

Når det nå er gitt grønt lys, forutsetter vi at Bymiljøetaten nå virkelig setter fart på arbeidet med å følge opp forvaltningsplanen. De har hatt svært god tid til å forberede seg. Vi forstår at mange av tiltakene krever budsjettmidler, men det er mye som kan igangsettes uten det. Et viktig tiltak er f.eks. å reetablere og vitalisere Rådgivende utvalg for Østensjøområdet miljøpark, der Østensjøvannets Venner har en selvfølgelig plass. Mye kan gjøres raskere og bedre når etater har bedre mulighet til å samkjøre sine tiltak. Det er ikke tid for mer somling.

Jubileumsmøte for fullt hus

Foreningens jubileumsmøte med feiring av 40 års virksomhet fant sted mandag 16. oktober i Fellesskapshusets (Misjonskirkens) kafésal som ble fylt opp med rundt 170 foreningsmedlemmer og inviterte gjester.

Tekst: Leif-Dan Birkemoe. Foto: Solfrid Therese Norbakk

De sentrale aktørene Marianne Borgen, Amund Kveim og Finn Arnt Gulbrandsen.

Forfatteren Tove Nilsen kåserte og gratulerte.

Abildsø bygdekor åpnet med en hyldest til 40-åringen.

Historien

Amund Kveim og Finn A. Gulbrandsen ga en kortfattet kavalkade over foreningens historie. Det begynte med en aksjonsgruppe i 1983, senere foreningen Østensjøvannets Venner, med vern som høyeste prioritet. Fra kommunal skjøtselsplan til statlig inngripen førte fram til fredning av Østensjøvannet naturreservat i 1992, fredning av Abildsø gård i 1997 og Østensjø gårdene midlertidig i 2001 og endelig i 2011. Vedtak om Østensjøområdet miljøpark ble fattet i 2002.

Ordfører Marianne Borgen

I hilsningstalen fra Oslos daværende ordfører Marianne Borgen uttrykte hun beundring for innsatsen til alle i foreningen og pekte på at det er knapt en dør som ikke har blitt banket på i stat og kommune for å utnytte alle muligheter til vern av miljøparken. Hun henviste til Amunds medalje han fikk overrakt i Rådhuset tidligere i år – St. Hallvards medaljen - et bevis på hans og foreningens store innsats. Nå er det mulighet for meg til å takke alle som har bidratt, enten det er dugnadsgruppen, styremedlemmer eller andre som har gjort en innsats. Det manglet ikke på superlativer på det arbeidet Østensjøvannets Venner

hadde gjort for å skape et godt miljø for byen og for oss som bor i bydelen.

Hilsninger

Karsten Butenschøn, seksjonssjef i Klima- og miljøvernnavdelingen hos Statsforvalteren i Oslo og Viken gratulerte på vegne av statsetaten. Einar Wilhelmsen (MDG) daværende finansbyråd i Oslo kommune gratulerte fra Byrådet.

Underholdning

Av musikalske innslag var Erling Fløttum først ute med et klaverstykk av Johan Sebastian Bach. Håkan Billing fra BirdLife Oslo og Akershus spilte viltre toner på

Engasjerte deltakere fylte salen.

Ordfører Marianne Borgen gratulerte.

keyboard, Morten Slang på torader og Atle på hardingfele skapte slåttestemning.

Kåseri av Tove Nilsen

Tove Nilsen kåserte lett og muntert med minner fra barndomstiden. Hun siterte litt fra sin bok Skyskraperengler og sa at hvis jeg skulle skrive den om igjen ville jeg begynt slik: Vi kom fra alle kanter av verden! -En poet jeg kjenner fra Iran som forsøkte å lære norsk, fortalte meg en dag: Jeg har sett Mikkel rev!

-Eterfabrikken anså vi som barn for et farlig sted, vi gikk i en stor bue rundt fabrikk. Den kunne jo eksplodere! Østensjøvannet var noe av det villeste som fantes. Her var det store gjedder som slukte hele storkender, og vi samlet inn dunkjevler i store bunker og gikk på dørene og solgte de som sigarstrå for en krone pr. stk. Deretter gikk turen til kiosken.

-Det som er lokalt er smått, tenkes det. Jeg går flere ganger i uken rundt vannet og alltid er det noe nytt å oppdage. Er vi ikke heldig som kan ta lunsjpause i et naturreservat! Østensjøvannet er et eventyr. Selv mjødurt i morgen- eller kveldståke er et eventyr. Det ryktes når sauene og kuene har kommet. Buste, oksen med de store

hornene, kjenner alle. Da bonden i fjor høst kom for å hente dyrene var jeg engstelig for at nå gikk veien til slakteren. Bonden svarte meg at Buste med de store hornene kommer ikke gjennom noen dør i noe slaktehus!

Tove Nilsen fortalte en episode fra skoledagene da to 12 år gamle gutter gikk på nattekspedisjon for å prøve å finne en gullskatt i sivet. Og når noen kommer og forteller at de har sett reven eller et rådyr i enga, er det en opplevelse.

Tove Nilsen hadde også gode ord til Østensjøvannets Venner som er sterkt opptatt med å forbedre og bevare. Østensjøvannet er en perle og et forlokkende, men kan også være et skummelt sted når nyisen prøves og slår sprekker. Heldigvis er det mye ufortalt rundt Østensjøvannet, var Tove Nilsens påstand.

Bildeserie

Fotograf Jørn Areklett Omre foredro med vakre bilder fra Østensjøvannet som også skal pryde boka om Østensjøvannet som kommer til jul.

Midtveis i programmet var det bevertning med mingling og salg av foreningens nye t-skjorte.

Regulerings- og byggeplaner i området

Amund Kveim

Hva skjer på Eterfabrikken?

I sommer stoppet Plan- og bygningsetaten nok et planinitiativ for Eterfabrikktomten. I sin begrunnelse skriver de bl.a. «Planinitiativet stoppes fordi det er vesentlig i strid med kommuneplanen når det gjelder utnyttelse og hensynet til kulturminneverdier. PBE kan anbefale oppstart av et planarbeid med boligformål og en mindre økning av utnyttelse dersom det ivaretar kulturminneinteresser i planområdet, boligene legges utenfor rød støysone og naturverdiene i området ivaretas.»

Dette aksepterte ikke eier, og har derfor benyttet en mulighet for å anke denne beslutningen inn for bystyret. Plan- og bygningsetaten fastholder sitt syn, og saken er derfor oversendt byrådsavdelingen. Deretter skal saken gjennom byråd før den forelegges bystyret. Vi forutsetter at både byrådet og bystyret avviser utbyggers ønske.

Skoleutvidelsene

Både Rustad og Skøyenåsen skole er planlagt utvidet. Begge steder kommer utvidelsene i konflikt med natur og miljø, og for Rustads vedkommende i konflikt med mulighetene for å få Rustadbekken opp i dagen. Ingen ting er foreløpig avgjort.

Låveveien 70

Utbyggingen ble vedtatt, men her har det kommet inn et krav om lovlighetskontroll av den politiske behandlingen av saken. Dette har trolig forsinket arbeidet med igangsettelse.

Bogerudveien 15

Dette byggeprosjektet ble som kjent vedtatt trass i våre sterke advarsler. Nå har bygget reist seg, og vi ser hvor ille dette faktisk ble.

Bogerudveien 15 reiser seg tett inntil miljøparken. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.09.2023.

Linerle med fiskesnøre rundt beina

Sothøna ble i sommer av Anne Kari Norland gjort oppmerksom på en linerle som hun i et par uker hadde observert med sene fra et fiskesnøre rundt begge beina. Fuglen hadde problemer med å gå og dermed også skaffe seg mat. Fly gjorde den, men den var tydelig hemmet i bevegelsene. Så langt Sothøna erfarer fikk ikke linerlen hjelp til å bli befridd for senen,

men hva som ble fuglens skjebne vet vi ikke.

Dette viser hvor sårbare fuglene er av det som likegyldig kastes i naturen. Vi kan ikke nok oppfordre til å kaste fiskesnøre eller annet til skade for fuglene i avfallskassene og ikke i naturen.

Vi minner om at fising i isfri sesong er strengt forbudt i Østensjøvannet.

Bildet viser tydelig hvordan linerlen har fått surret senen fast rundt begge beina. Foto: Anne Kari Norland.

Ny handlingsplan for biologisk mangfold i Oslo

Oslo har et rikt biologisk mangfold, men naturverdiene har vært, og er, under betydelig press. Det biologiske mangfoldet er truet av inngrep i naturområder, gjengroing eller utbygging av artsrikt kulturlandskap, spredning av fremmede arter, økt bruk av naturområder og forurensning av vassdrag og fjord.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Østensjøvannet er det mest verdifulle våtmarksområdet i Oslo. Bildet er tatt 24.06.2023.

Økosystemtjenester

Økosystemtjenester kan være produkter, som mat, medisiner, brensel og fiber til klær. Økosystemtjenester kan videre være *regulerende tjenester*, som karbonlagring, flomdemping, pollinering og rensing av vann og luft. Økosystemtjenester kan i tillegg være *kulturelle tjenester* og *opplevelsestjenester*; naturen gir oss kulturell inspirasjon, rekreasjon, friluftsliv og naturopplevelse. Disse tjenestene bidrar også til bedre folkehelse, og har dermed også stor samfunnsøkonomisk betydning. Grunnleggende for disse økosystemtjenestene er de såkalte *nøkkeltjenestene*, som er nødvendig for produksjon av andre økosystemtjenester, slik som nedbryting av organisk avfall, primærproduksjon og frøspredning.

Kilde: Byråds sak 1080/23

Byrådsavdeling for miljø og samferdsel la i slutten av august fram *Handlingsplan for biologisk mangfold i Oslo 2023-2030*, og planen ble vedtatt i Bystyret 7. september 2023. Vi skal her berøre flere av temaene som tas opp i handlingsplanen som er relevante for Østensjøområdet miljøpark.

Med biologisk mangfold siktes det både til arts mangfold, genetisk mangfold og mangfold i leveområder. Genetisk mangfold betegner det genetiske arvestoffet til ulike arter. Handlingsplanen beskriver tiltakene som planlegges og vurderes gjennomført. Det faglige underlaget til handlingsplanen er utarbeidet av Bymiljøetaten. Plan- og bygningsetaten, Klimaetaten og Regionkontor Landbruk har hatt planunderlaget på en begrenset høring.

Handlingsplanen har som formål å verne, restaurere og forbedre tilstanden til det biologiske mangfoldet i Oslo. Planen har syv delmål. For hvert delmål er det spesifisert hvilke tiltak som vil gjennomføres i perioden 2023-2025 og som har budsjettdekning. Videre vurderes det hvilke tiltak som søkes gjennomført i perioden 2023-2030, men som forutsetter fremtidige budsjettavsetninger.

Oslos unike natur

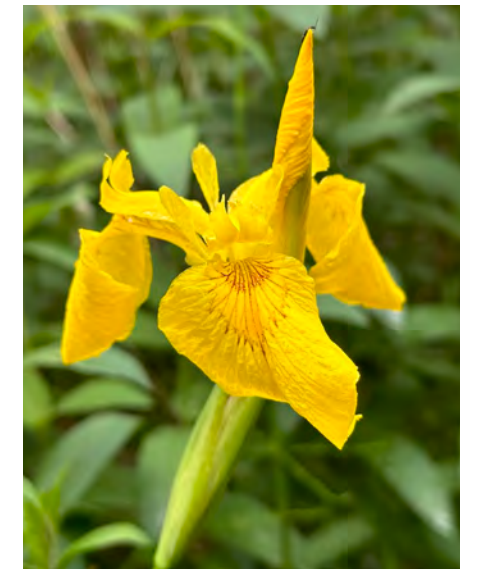
Oslofjordområdet har natur av nasjonal og til dels internasjonal verdi. Forekomsten av kalkrik berggrunn, et relativt mildt klima og den store variasjonen i naturmiljøet fra fjorden til Marka, er viktige årsaker til at Oslo er den kommunen som har flest

Det er mange insektarter som pollinerer på den rike vegetasjonen i miljøparken. Honningbie i arbeid.

Blåklippe på Tallberget.

Sverdlilje vokser flere steder rundt vannet.

påviste arter i landet. Ifølge Artsdatabanken er det snakk om totalt 15 000 arter.

Byggesonen gjennomskjæres av vassdrag som utgjør bindeleddet mellom Marka og fjorden. Vassdragene med stedvis frodig kantvegetasjon, er leveområde for et stort mangfold av insekter og fugler, bever, edelkreps, elvmusling, sjørret og laks. Langs mange av vassdragene og i en del andre grøntområder i byen finnes edelløvsogrer på kalkrik berggrunn, gamle trær og store mengder død ved, som hundrevis av insekt- og sopparter er helt avhengige av.

Østensjøvannet det mest verdifulle våtmarksområdet i Oslo

Handlingsplanen slår fast at Østensjøvannet er det mest verdifulle våtmarksområdet i Oslo. Her hekker og raster et stort antall vannfugler. Sammen med Bogstadvannet og vassdragene gjennom byen, er Østensjøvannet også et viktig jaktområde for flaggermus.

Tap av natur er en av vår tids største miljøutfordringer, utfordringer som også gjør seg gjeldende i Oslo. Befolkningen i Oslo har økt 14 prosent de siste 10 årene, og Statistisk sentralbyrå anslår at befolkningen trolig vil vokse med ytterligere 16 prosent fram mot 2050. Siden byens ytre grenser i all hovedsak ligger fast, vil dette innebære omfattende utbygging av boliger, næringslokaler, skoler, kollektivtransport og annen infrastruktur til nye innbyggere innenfor dagens byggesone. Her finnes mange

biologisk verdifulle områder som vil bli utsatt for betydelig press med gravearbeider, hogst, slitasje, forstyrrelser og spredning av fremmede arter. Det er utfordrende å styre utbygging og andre effekter av befolkningsveksten, slik at man kan bevare biologisk mangfold og sikre tilstrekkelige arealer til rekreasjon og naturopplevelse. Planen meisler ut flere sentrale utfordringer for det biologiske mangfoldet i Oslo. Vi vil her trekke fram fem momenter:

- **Inngrep i og oppdeling av naturområder:** Det er over tid gjennomført mange større og mindre inngrep i Oslos naturområder. Inngrepene omfatter blant annet nedbygging av hele eller deler av naturområder som tidligere hang sammen. De endrede miljøforholdene har medført tap av leveområder for mange arter siden deres muligheter for å overleve er redusert. Leveområdene blir for små og ligger for langt fra hverandre. Dette hindrer genetisk utveksling og mangfold.
- **Gjengroing av kulturlandskap:** Mange slåtteeenger, beitemarker og andre naturtyper som er avhengig av skjøtsel, er erstattet av tett ungskog og buskmark. Det er en følge av gjengroing og invasjon av fremmede arter.
- **Innførsel og spredning av fremmede arter:** Omfattende spredning av fremmede arter har mange steder fortrent vegetasjonen som er biologisk verdifull og som naturlig hører hjemme i området. Oslo har flere fremmede

problemarter enn noen annen kommune i Norge.

- **Økt bruk av naturområdene:** Befolkningsveksten har medført økt bruk av grøntarealer og naturområder og dertil økt tilrettelegging for denne bruken. Anlegg av stier og turveier medfører ofte inngrep, spredning av fremmede arter, slitasje og forstyrrelse av dyrelivet. Bruk av naturen er viktig for at flere skal forstå hvor viktig det er å ta vare på den, men det må gjennomføres slik at belastningen på naturen begrenses.
- **Forurensning av vassdrag og fjord:** Utslipp av kjemikalier fra industri og oljetanker, forurenset overvann og mikroplast fra veier, avrenning fra jordbruksarealer og kloakkoverløp ved store nedbørsmengder, er noen av de mange kildene som belaster naturmiljøet i Oslos vassdrag og i indre Oslofjord. Tilførsel av nitrogen bidrar til uønsket høy algevekst i fjorden, som igjen er med på å forringe det biologiske mangfoldet. Altfor smale kantsoner langs vassdrag gjør elevene mindre robuste til å tåle store vannmengder. Det fører til at oversvømmelse med partikler som forurenser området. Utfordringene er godt kjent fra Østensjøområdet miljøpark og handlingsplanen tyder på at det nå vil bli lagt større vekt på naturens premisser, spesielt i områdets hensynssoner, dvs. der det skal tas bestemte hensyn ved bruk og utnyttelse av arealet.

Hovinbekken – vinner av Oslo bys arkitekturpris 2023

I høst fikk en strekning av Hovinbekken Oslo bys arkitekturpris for 2023.

Leif-Dan Birkemoe

Gjenåpning av Hovinbekken fra Hasle T til Ensjø T hedres med Oslo bys arkitekturpris for ny og god arkitektur. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 30.08.2023.

Hovinbekken er lang – fra Årvollmarka til fjorden. Fra å være byens mest lukkede bekk er det gjenåpnet flere strekninger, men det gjenstår fortsatt viktige delstrekninger.

Klosterenga park er til nå den nederste og siste del av Hovinbekken som er åpnet. Se egen artikkel på side 11. Et annet åpningsprosjekt av Hovinbekken som i høst fikk Oslo bys arkitekturpris for 2023 er strekningen på 1,5 km fra Hasle T-banestasjon til Ensjø T-banestasjon. Øverst ligger Teglverksdammen og nederst det urbane vannspeilet på Ensjø torg. Bekken og området mellom dammene fremstår ifølge juryen «som en samlende og identitets-givende nerve, noe unikt som vi bare opplever her». Vinneren ble gjort kjent for offentligheten under en seremoni

i Oslo rådhus torsdag 12. oktober ledet av ordfører Marianne Borgen og leder av byutviklingsutvalget James Stove Lorentzen. Landskapsarkitekt for prosjektet har vært Bjørbekk & Lindheim. Byggherre: Oslo kommune, Vann og avløpsetaten og Bymiljøetaten.

I middelalderen het bekken Kloster-elven og dannet Oslos grense mot nord. Navnet fikk bekken etter Nonneseter kloster som lå på hjørnet av Schweigaardsgate og Grønlandsleiret. Mellom Alnaelven og Klosterelven vokste Oslo frem. Vi gleder oss over at Oslo bys arkitekturpris ble gitt til Hovinbekken. Det setter søkelys på bekeåpning, noe som også gjelder andre åpningsprosjekter i Oslo, ikke minst i vår sammenheng, bekkene til Østensjøvannet.

Klosterenga park – en gjenåpnet elvestrekning

Lørdag 10. juni 2023 ble Klosterenga skulpturpark offisielt åpnet, med en gjenåpnet Hovinbekk som bærende element.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Kunstnerisk visjon

Klosterenga skulpturpark er basert på en kunstnerisk visjon, skapt av Nordens ledende billedhuggere, Bård Breivik og Kristian Blystad. Parken er ikke bare et kunstprosjekt. Hovinbekken, som er gjenåpnet gjennom skulpturparken, gir kunsten en ekstra dimensjon.

Hovinbekken har fått beplantede bredder med stauder, busker og trær i et blågrønt grep og skaper en vakker og frodig oase midt i byen. Dette er det største skulptur-park-prosjektet i Oslo etter Vigelandsanlegget.

Bergarter fra mange land

På infokiltet opplyses det at den historiske bekken er hentet opp, og vannet føres gjennom parken i et system av renner, kar, vanntrapper og basseng. Her finner vi steintradisjon fra ulike deler av verden, så vel som bergarter fra mange land. Noen av disse er granitt, diabas, keisermarmor, kalkstein og skifer.

Dette får vi et sterkt inntrykk av når bekken renner gjennom «Slipset» en 80 meter lang renne i granitt fra en provins sør i Kina og over det som kalles «Vaskebrettet» med stein fra samme sted. Et av hovedverkene i parken er «Grotten» der bekken renner over grottetaket og danner en naturlig vanngardin som endrer seg i takt med vannføringen i bekken.

Flest gjenåpnede strekninger

Hovinbekken er den elven i Oslo som har gått fra å være den mest lukkede, til å være den med flest gjenåpnede strekninger. Det er gode forhold for fugler og pollinerende insekter i parken. Fuglene finner mat selv gjennom hele året og det anmodes om å ikke mate dem da det kan føre til feilernæring og sykdom.

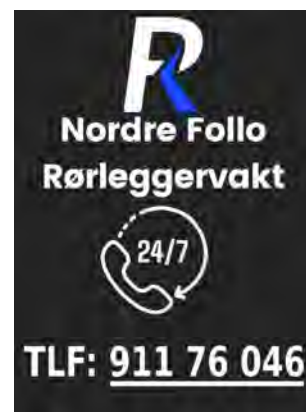
Klosterenga park inngår i Oslo kommunes kunstsamling.

Et av hovedverkene i Klosterenga park er «Grotten» der bekken renner over grottetaket og danner en naturlig vanngardin som endrer seg i takt med vannføringen i bekken.

**GRASROT
ANDELEN**
NORSK TIPPING

**STØTT ØVV MED
GRASROTANDELEN
GJENNOM
NORSK TIPPING**

Vi dekker Østensjøområdet.

**Tilgjengelig for utrykning til
enhver tid.**

Ti års erfaring.

**Gode priser til venner av
Østensjøvannet.**

Svaner i veien

I år var det lite mat å finne for svanene i Østensjøvannet. Det førte til at en svanefamilie var mye å se på vollene rundt Vadedammen og mot rundkjøringen i nord mellom Haakon Tveters vei og Østensjøveien. Flere bilister måtte forsiktig passere for ikke å kjøre på svaneungene som ble

stadig mer familiær med trafikken. Gikk du på fortauet freste svanefar avskrekkende. –Kom ikke barna våre for nær, var nok budskapet til fotgjengeren som mente at fortauet var for gående og ikke for beitende. Svanene mente formodentlig at de hadde forkjørsrett i dette området.

Forkjørsrett-skiltet var vel også for svaner?
Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Miljøprisen 2023 til Rustad skole

Miljøprisen til Østensjøvannets Venner ble overrakt elvene på høstens femte trinn onsdag 18. oktober. Den gis for fremragende arbeid i forbindelse med Rustad skoles deltagelse i Rusken-arbeidet ved Østensjøvannet våren 2023.

Tekst Lise M. Johansen. foto: Leif-Dan Birkemoe

I forkant fra venstre: Mie som mottok vandreprisen, et innrammet fotografi av en stokkand og Aurora med diplom, Fra venstre i bakre rekke: Anna Horgen, trinnkoordinator for 5.-7. klasse, Amund Kveim leder i Østensjøvannets Venner, Lise M. Johansen, lokal Ruskengeneral i Østensjøvannets Venner, Heidi Kase rektor ved Rustad skole og Oslo kommunes Ruskengeneral Jenny Wallheden Krohn.

Overrekkelsen av miljøprisen til Østensjøvannets Venner for 2023 fant sted på trappen til skolebygningen med alle elevene fra høstens femte trinn som deltok i Rusken-arbeidet våren 2023 som ivrige tilhørere. Det var i år 8 skoler som deltok med rydding i området rundt Østensjøvannet. Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, takket elevene ved Rustad skole som gjorde best arbeid denne gangen.

Amund holdt prisutdelingens hoved-appell der han fortalte om Østensjøområdets store biologiske mangfold og arbeidet som gjøres for å bevare det for fremtidige generasjoner.

Han forklarte hvordan vannets krets-løp fungerer og at søppel lett finner veien via nærmeste bekk og deretter ned til Østensjøvannet. Ringen på en smoothieflaske kan feste seg rundt nebbet og hindre anda å spise. Fiskesnører skal heller ikke kastes, det fører til at fugler lett får snøret rundt beina. Dette illustrerte Amund med bilder fra hendelser ved Østensjøvannet.

-Tar dere en tur ned til vannet hver skoledag et helt år og ser en ny fugleart hver gang dere besøker vannet har dere sett hele 237 arter, forklarte Amund. Det er nemlig det antallet fugl som er observert i området. Avslutningsvis ble Besøkssenter Våtmark Oslo, avdeling Østensjøvannet

på Bakkehavn nevnt som et sted å lære om naturen.

Amund overrakte deretter vandreprisen, et flott innrammet fotografi av natur-fotografen Ståle Dahlberg (Biofoto), til Mie (5a) og diplom til Aurora (5c) som mottok prisen på vegne av elever og lærere.

Oslos kommunes Ruskengeneral, Jenny Wallheden Krohn, holdt også appell. På spørsmål om hva de fant mest av som søppel, nevnte elvene plastposer og flakser. Jenny roste elevene for jobben de hadde utført og takket for god jobbing fra Oslo kommune.

I etterkant fikk hver elev en «buff» (skjerf/ pannebånd) med Rusken-emblem.

Sykkelparken på Manglerud

Barnesykkelparken på Manglerud ble åpnet tirsdag 20. juni 2023.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Barn opp til 12 år kan nå trene sykkelferdighetene på forskjellige øvingsbaner i sykkelparken på Manglerud. Sykkelparken har flere øvingsbaner for sykling og sykkellek med forskjellig underlag, akkurat som det er ellers i byen. Her er asfalt, treverk, brostein, kantstein, belegningsstein, trafikk-skilt, kryss, overganger og rundkjøring.

Lære ferdigheter

Hensikten med øvingsbanen er at barn får være fysisk aktive og lære ferdigheter som gjør dem rustet til å sykle i Oslos gater på sikt. De kan få opplæring i trafikkregler, sykkelkultur og hvordan de forholder seg til

medtrafikanter. Parken har sitteplasser og grøntområder som gjør den til en fin møteplass for alle. Manglerud sykkelpark er den første av sitt slag i Oslo.

Under planleggingen av parken har kommunen vært i kontakt med barn ved Treskeveien barnehage, Tallberget barnehage, elevrådet ved Manglerud skole, ungdomsklubben ved Manglerud skole, Østensjøvannets Venner og FAU Manglerud. Når det gjelder kontakten med Østensjøvannets Venner besto det bl.a. i å kartlegge omfanget av fremmede arter på området. Som del av arbeidet ble det levert en oversikt over arter som er registrert på feltet.

Sykkelparken ligger rett ved Manglerud bad og skole.

«Alna i fakkellys»

Den tradisjonelle årlige lysvandringen langs Alnaelven ble arrangert torsdag 12. oktober. Start var øverst i Groruddalen med flere kunstneriske attraksjoner og lysarrangementer. Der Østensjøbekken kommer ut i Alnaelven ved Bryn jernbanestasjon, hadde Østensjøvannets Venner stand. Mange hyggelige vandrere var innom og snakket med Lise og Grete som fortalte om foreningens og besøkssenterets aktiviteter og tilbud. Videre ned mot Svartdalen var det innslag av kor, korpsmusikk og lysinstallasjoner. Ikke minst var Nygårdsfossen og Kruttverket et besøk verdt. Tidvis var det trangt om plassen, særlig på Alnastien.

Ved Nygårdsfossen og Kruttverket var det lysinstallasjoner over fossen. Alnastien, som også inkluderer hengebro med fakler langs Nygårdsfossen, ga et magisk inntrykk.

Ekornet – et folkekjært villdyr

Fugler, planter og insekter får lett mye oppmerksomhet.
Men hva med pattedyrene?

Audun Brekke Skrindo

De fleste kjenner antagelig navnet på flere pattedyr enn lav, moser og sopp? Men så var det utfordringen med å finne disse artene. Pattedyr flest er mest aktive mens du sover hjemme i huset ditt. Ekornet er et hederlig unntak.

Kongleskjell

Ekornet er blant pattedyrene du har størst sannsynlighet for å treffe på en dagstur rundt vannet, sammen med rådyr og vånd. Dersom du vil lete, så kan vi anbefale Tallberget og alle de små skogholtene. Stopp opp når du enten hører raske smattende lyder eller hvis du ser kongleskjell dale ned fra tretoppene og lander på stien ved siden av deg. Mange ganger oppdager jeg ekornet på den kraslende lyden når to eller flere ekorn raser opp og ned trestammene på jakt etter hverandre. Det er ikke alltid lett å vite om det er lek eller kamp.

Norsk natur

Ekornet er et av de mest folkekjære villdyrene vi har i norsk natur. Historiene om at den stjeler egg fra fugler er nok overdrevne, men at den stjeler reirplasser er nok mer vanlig. Ekornets vakre pelsfarge, store blanke øyne, vakker buskete hale, nett og liten i kroppen og at den ikke roter i søpla, spiser hageplantene eller graver i plenene har sikret den en plass blant favorittene hos barn og voksne. Både mennesker og populærkulturen har en forkjærlighet for ekornet. Det er laget utallige logoer og maskoter basert på ekornet, og dette skyldes at vi generelt har et godt inntrykk av dette dyret.

Yngleforhold

Ekorn lager bol oppe i trærne, gjerne i fuglekasser eller spettehull. Det er mat-tilgangen som bestemmer mye av unge-

Plakat på naturstien i Bogerudskogen. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

produksjonen. Mellom mars og september kan den føde alt fra ett kull på noen ytterst få unger, til tre kull med kanskje 7-8 unger i hvert kull. Dette gjør at bestanden lokalt kan oppleves å variere veldig i antall. Over år viser det seg at bestanden av ekorn i Norge har vært ganske stabil.

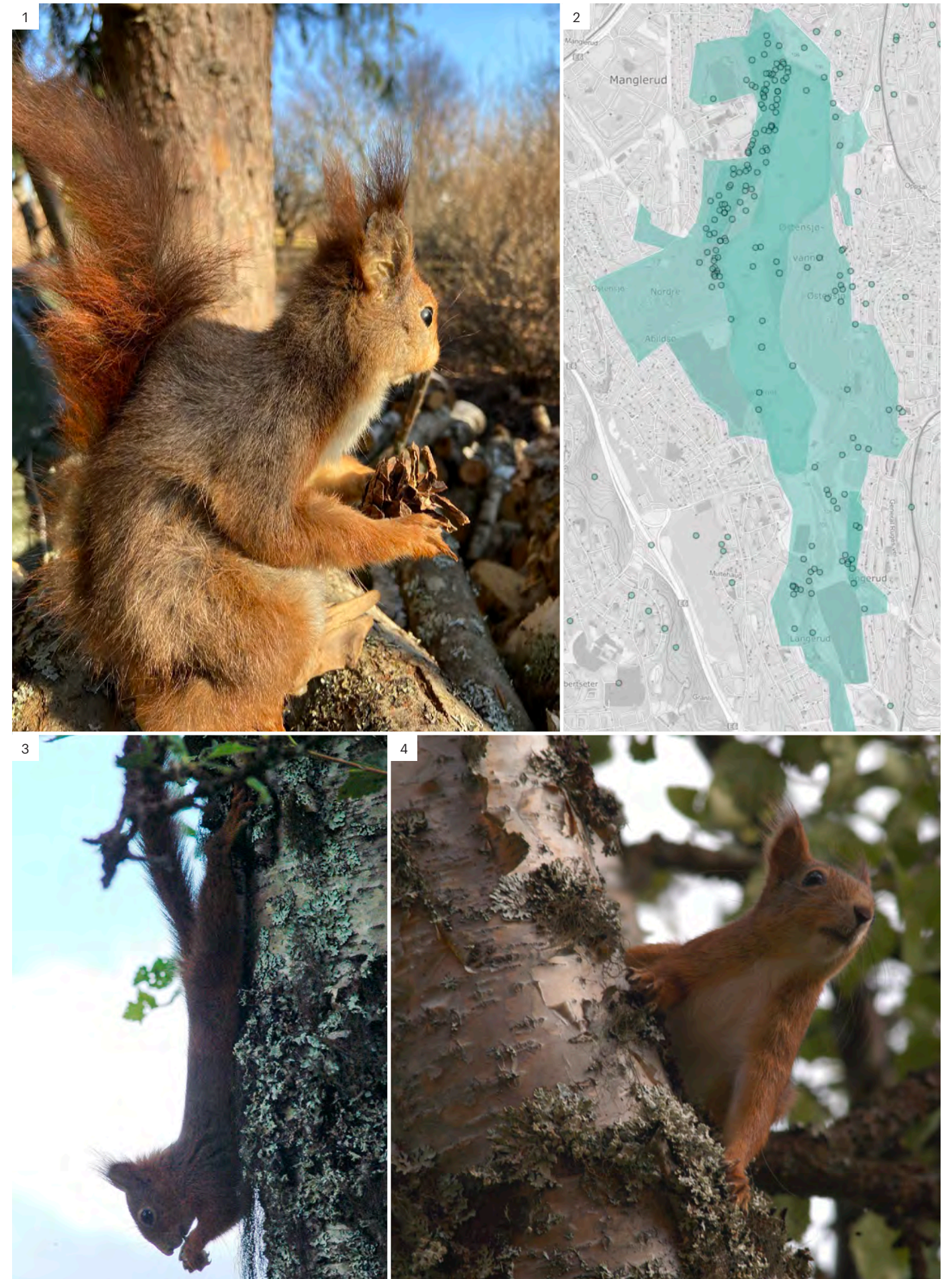
Føde og hamstring

Hovedføde er frø fra kongler. Ekornet kan likevel spe på med bær, sopp, nøtter og grønne plantedeler.

Ekornet er en tøffing som tåler lange vintre takket være dens evne til å lagre mat som den kan utnytte i trangere tider. Nordiske vintre er definitivt et slikt trangt nåløye å komme gjennom. Derfor lagrer ekornet nøtter i hiet, tomme fuglekasser og ellers hulrom den måtte finne.

I miljøparken er vi så heldige at vi har flere par med ekorn. Et forsiktig anslag er at det kan bo mellom 2 og 5 par med ekorn i miljøparken.

- 1) Dette ekornet ble drept av en skjære, men stoppet ut. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 2) Innen miljøparken ser vi at utbredelsen av ekorn sammenfaller med de områdene som har trær. Trær er viktig for ekornet for både søke ly og bygge bol.
- 3) Når maten endelig er sikret kan den innta måltidet på de mest akrobatiske måter dersom situasjonen krever det. Foto: Audun Brekke Skrindo.
- 4) Ekornet følger årvåkent med fra trekronene og det virker som om den konstant er opptatt med å leite etter mat. Foto: Audun Brekke Skrindo.

Mongolspringfrø nær Bølerbekkens utløp

Det har gjennom de siste tiårene blitt registrert stadig nye problematiske fremmede plantearter ved Østensjøvannet. Flere av disse har heldigvis blitt utryddet eller redusert betydelig i mengde som følge av iherdig innsats fra Østensjøvannets Venner og Bymiljøetaten. Dette gjelder bla. «verstingene» kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø, parkslirekne og kanadagullris.

Tekst og foto: Bård Bredesen, Bymiljøetaten

Nærbilde av mongolspringfrø.

Amund Kveim og Finn Gulbrandsen på befaring 5. august langs Bølerbekken, med store mengder mongolspringfrø i forgrunnen.

Tette forekomster

Men stadig nye fremmede plantearter med høy eller svært høy økologisk risiko sprer seg inn i miljøparken fra omgivelsene, noe som krever årvåkenhet og rask handling før disse truer Østensjøvannområdetets naturverdier. Dette fikk vi merke i sommer da

Bymiljøetatens entreprenør Vaktmesterkompaniet oppdaget den fremmede planten mongolspringfrø nær Bølerbekkens utløp. En befaring langs bekken 5. august avdekket at arten har etablert seg i store mengder og tette forekomster langs lange strekninger av bekken opp til Bøler kirke. Det var

imidlertid ikke tid til å sette i gang bekjempelsestiltak i 2023. Til det var plantene kommet for langt i blomstring, og ville snart spre sine frø. Men det planlegges å sette i gang bekjempelse fra og med neste år, med håp om å utrydde arten herfra i løpet av få år.

Mongolspringfrø ble første gang funnet i Miljøparken i august 2018, da den ble registrert ved Bøler kirke av Jon Opheim. Det er sannsynlig at forekomsten i 2023 skyldes spredning langs bekken fra Bøler kirke, om kilden er Bøler kirke (f.eks. tilførte masser i forbindelse med byggingen) eller om kilden er lenger oppstrøms. Dette kan vi kanskje finne ut av ved å kartlegge bekkestrengen oppstrøms, langs de strekninger der den ikke er lagt i rør.

Om mongolspringfrø

Artsdatabanken skriver følgende om mongolspringfrø:

«Mongolspringfrø (*Impatiens parviflora*) er en vel 0,5 m høy urt som formerer seg med frø. Den kommer fra Sentral- og Øst-Asia. Mongolspringfrø er ettårig, og bestandene varierer i størrelse fra år til år. Mongolspringfrø kan selvpollinere og produserer store mengder frø, og har ingen problemer med innavl. Mongolspringfrø er kjent som en av de mest invaderende fremmede artene i europeiske tempererte skoger. Arten trives best i halvskygge eller skyggefullt på relativt næringsrik, fuktig jord, men kan også vokse på åpne, eksponerte steder, særlig ulike typer skrotemark (tømmerlagringsplasser, avfallsplasser og fyllinger), i sumper og på strandnære steder, spesielt i åpen flommark og flommarkskog, og den opptre nå og da som ugras i rabatter, veikanter, privathager og frukthager. Arten har et stort invasjonspotensial med lang median levetid og moderat ekspansjonshastighet. Mongolspringfrø er trolig helt avhengig av folks aktivitet for å spres regionalt, men den har mange potensielle voksesteder i kyst- og fjordstrøk og nedre dalstrøk, i det minste i Sør-Norge. Den har hatt en nokså jevn ekspansjon de siste 50 år og har ennå ikke nådd sitt potensial. Mongolspringfrø vurderes å ha middels økologisk effekt. Den kan danne omfattende og tette rene bestander. Dette kan føre til fortregning av stedege arter, hvorav noen truede/sårbare, og til endringer i jordbunnsforhold. Arten er ettårig, slik at jorda blottlegges og blir mer utsatt for erosjon når planten visner ned på høsten.»

Mongolspringfrø har i likhet med naturlig hjemmehørende springfrø og kjempespringfrø saftig stengel, tannete blader og kapsel som eksploderer og slynger ut frø ved berøring. Men til forskjell fra disse har den små blekgule blomster. Bymiljøetaten er interessert i tips dersom noen lesere finner arten andre steder i Miljøparken.

Henting av avfall med el-lastesykkel

Elektriske sykler med forskjellig utrustning blir anvendt til stadig flere bruksområder.

Leif-Dan Birkemoe

Agaia, bymiljøetatens entreprenør, har innført henting av avfall fra avfallskassene rundt vannet med elektrisk lastesykkel eller «cargo bike» som det står på kjøretøyets frontplate. Vi har slått av en prat med Jakob som kjører rundt Østensjøvannet med stor lastesykkel som har en romslig bunge for plass til plastsekker med avfall. -Jeg kjører hver dag om sommeren når det er mange besøkene i miljøparken. Nå på høstparten holder det med tre ganger i uka. Alle maskiner som Agaia bruker i miljøparken er elektriske, forteller Jakob. Det skal visstnok bare være en maskin igjen som går på bensin, men da brukes det miljøbensin, får vi vite. Vi kan legge til at det var Bymiljøetaten som kom med ideen til elektrisk lastesykkel, men begge parter skal ha ros for å finne miljøriktige løsninger.

Vi har møtt Jakob ved flere anledninger og han er alltid åpen for en prat. Hvor fort kjører du vanligvis på turveiene? Vi har jo flere ganger møtt syklistene i god fart, men Jakob viser seg å være svært bevisst på farten. Han forteller at noe mer enn 20-25 km/t er det ikke snakk om. Men hvordan kommer du hit med det store kjøretøyet? -Jeg har lastesykkelen på biltilhenger som parkeres enten på parkeringsplassen i sør eller i krysset mellom søndre og nordre turvei i bunnen av bakken opp til Manglerud. Der er det plass inntil skogholtet.

Jakob har fortalt at han synes folk er flinke til å bruke avfallskassene. Slik er det ikke alle steder i Oslo!

Vi ønsker Jakob fortsatt god tur rundt vannet!

Jakob er fast kjører av elektrisk lastesykkel og tømmer avfallskassene jevnlig rundt Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Bakkehuset - et kulturminne i forfall

Mellom Eterjordet parsellhager og Eterfabrikken har det stått et lite hus i snart 120 år.
Huset har en spesiell historie, men er nå fjernet fra Byantikvarens Gule liste.

Leif-Dan Birkemoe

Den norske Eterfabrikk ble etablert av ingeniør Frans Holst i 1900. Veien som ble bygget fra Østensjøveien og opp til fabrikkens fikk naturlig nok navnet Fabrikkeveien, den eneste kjørbare forbindelse til den nystartede fabrikk. På vestsiden av veien, omtrent midtveis mellom Østensjøveien og fabrikk-området, har det i snart 120 år ligget et lite hus som går under flere navn, Fyrverkeri-huset, Rakethuset og Bakkehuset. Neppe mange har lagt merke til det lille huset etter at vegetasjonen skjulte området og veien forfalt til et lite tråkk på oversiden av Eterjordet parsellhager. Etter at Eterveien ble bygget fikk fabrikkens langt bedre adkomst. Eterfabrikken ble som kjent nedlagt og flyttet til nytt produksjonssted for noen år siden.

Fabrikkhistorie

Datterdatter av Frans Holst, Ingunn Jahren, skrev på basis av dagboka til sin bestefar en artikkel i serien *Bogerud gjennom tidene, Den norske Eterfabrikk og Fagerås gård 1900-1919*, utgitt i Søndre Aker Historielags årbok 1987 Sør i Aker. Artikkelen, har et kapittel om Fyrverkerihuset som i 2023 igjen er blitt aktualisert. I boka *Eterfabrikken historie* som kom ut i 1999 i forbindelse med at fabrikkens kunne markere 100 år i 2000 er det noen avsnitt om Fyrverkerihuset som i boken omtales som Bakkehuset. Med bakgrunn i disse to kilder kan vi danne oss et bilde av husets opprinnelse og bruk.

Det som nå har trukket Fyrverkerihuset frem i lyset er at Byantikvaren har fjernet huset fra den Gule liste og gitt tillatelse til rivning etter søknad fra Bymiljøetaten. Begrunnelsen er forfall i mange år og Plan- og bygningsetaten mener at den tekniske tilstand ikke gir grunnlag for rehabilitering. Allerede ved et besøk i april 2012 kunne jeg konstatere at huset hadde råteskader og soppangrep i gulv og vegger.

Bakkehuset 1940 da det ble benyttet til arbeiderbolig.

«Bibeskjæftigelse»

«I 1904 begynte jeg at tilvirke fyrværkeri, en liten fabrikkasjon vi kun har som en bibeskjæftigelse» skriver Holst i dagboka.

Geskjeften måtte ha et hus, det ble satt opp i «bakken», på jordet nedenfor fabrikkveien. Det kaltes også Rakethuset, senere bare Bakkehuset. Byggetillatelsen for en fyrverkerifabrikk ble først innvilget i 1905 og plassert midtveis i bakken fra Østensjøveien opp til fabrikk. Det ble det bygget et trehus på ca. 40 m². Plasseringen av huset i god avstand fra den øvrige bebyggelse forteller at produksjon av fyrverkeri kunne innebære en viss risiko for brann.

Her ble det tilvirket saluttskudd, kanonskudd og blomsterfontener, rimeligvis også andre finesser ettersom sakene tydeligvis var populære. Til husbruk ble det

også saluttert ved festlige anledninger, og medbrakte rakettsaker satte spiss på livlige aftener både i og utenfor bygda.

Til St. Hans knitret fyrverkeriet om kapp med bålet, men merkverdig nok nyttårsaften ganske uten salutter. Det var flere små uhell i produksjonen uten at noen personer kom alvorlig til skade.

Produksjonen stanset opp da tiltaket ga liten fortjeneste. Holst fant det fornuftig å trappe ned, og varer med produksjonsutstyr ble solgt i 1911 for 600 kroner.

Sommergjester

«Bakkehuset ble leiet ut til sommergjester, bl.a. en fru Øverland med to sønner, hvorav den eldste, Arnulf, både malte og skrev dikt», skriver Ingunn Jahren. Bildet som hun benyttet i artikkelen er datert 1912 da Arnulf var 23 år, altså året etter at fabrikk

Arnulf Øverlands første år

Arnulf Øverland ble født i 1889 i Kristiansund. Faren var maskinist og mye borte fra hjemmet. Familien flyttet til Bergen etter noen år, og guttene gikk på skole der. Moren var en energisk dame, som var opptatt av at sønnene skulle få en god utdanning. De flyttet til Oslo i 1904. I 1905 døde den eldste sønnen av tuberkulose meningitt, og året etter døde faren. Arnulf prøvde seg som maler og fikk faktisk solgt et par malerier. I 1907 tok han artium. I 1910 bodde familien i Skovveien, der moren drev pensjonat. Huset ved Eterfabrikken ble etter det Frans Holst skriver leid ut som sommerbolig.

Kilde: *Fra fyrverkerihus til sommerbolig for en dikter*, Sothøna nr. 39, 2010, Cathrine Senje.

Denne skissen er laget av Arnulf Øverlands yngre bror, Erik, under oppholdet i juli 1912. Kilde: Søndre Aker Historielag. Årbok 1987.

Bakkehuset er det hvite huset på nedsiden til høyre. Fabrikkeveien er godt synlig mellom jordet og løvskogen. Bildet er tatt rundt 1960. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder.

ble nedlagt. Arnulf tok artium i 1907 og begynte å studere ved Universitetet i Kristiania. Det var hans yngre bror Erik som tegnet fabrikkens med Fagerås gård i forgrunnen, det skriver Ingunn Jahren i bildeteksten. Denne sommeren bodde Arnulf og Erik i Bakkehuset sammen med sin mor Hanna Louise. Merkelig nok står det ingen ting om utleie til sommergjestene i boka *Eterfabrikken historie*.

Arbeiderbolig

I boka *Eterfabrikken historie* skrives det at «huset ble ominnredet til arbeiderbolig og fikk navnet Bakkehuset. Det fikk kjøkken, stue og soveværelse, samt et utedo i god avstand fra huset. Her bodde Konrad Hansen med kone og 2 barn hele sin ansettelsestid på mer enn 30 år. Huset fikk riktignok etter 10 år et lite påbygg som

tjente som en inngang pluss et vedskjul. Samtidig ble det innlagt vann i en egen ledning fra den kommunale vannledningen på Bogerudmyra».

Sommerbolig for en dikter

Da Cathrine Senje (1927-2015) skrev artikkelen *Fra fyrverkerihus til sommerbolig for en dikter* i Sothøna nr. 39 i 2010 var det med tanke på diktene til Arnulf Øverland (1889-1968). Kunne vi ane noe i hans første diktning som hadde gitt han inspirasjon fra ferieoppholdet ved Østensjøvannet?

Det første dikt

I 1911 ble Arnulf lagt inn på tuberkulose-sanatorium og ble der til våren 1912. Hans første dikt var *Lille Adam*, kanskje skrevet i Fyrverkerihuset ved Østensjøvannet.

Diktet *Lille Adam* har fire vers, her er det første:

Lille Adams store hode
kneiser på hans tynne hals.
Man har rost ham. Ikke dårlig!
Adam danser en alvorlig
melankolsk og stivbent vals
og er ikke vel til mode.

Cathrine lette lenge og vel etter spor av fugleliv og vakker natur i hans diktning. Hun leste Jens Bjørneboes *Den unge Øverland* og finleste *Samlede dikt 1911-1940*. Hun fant ingen ting som direkte pekte mot Fyrverkerihuset eller Østensjøområdet. Cathrine konkluderer likevel med at «noen av hans dikt må nettopp være skrevet i omgivelsene ved Bogerudmyra og Østensjøvannet».

Råteskader

I de senere år var det Eterjordet parsell-hagelag (etablert 1980) som disponerte Bakkehuset, men med det ble etter hvert ubrukelig med råteskader i gulv, tak og vegger. Byantikvaren ser det som svært beklagelig at kulturminner i Oslo kommunes egen eie har blitt stående til nedfalls.

Kan Bakkehuset reddes?

Østensjøvannets Venner grep inn og fikk stanset beslutningen om å rive Bakkehuset 8. august 2023 som var planen. For det første var dette ikke et godt tidspunkt med tanke på fremkommelighet og nærhet til parsell-hagene der blomster, bærbusker og grønnsaker sto klart til innhøsting. Men det viktigste var at det manglet et forslag hvordan kulturminnet skulle bevares, f.eks. med hensyn til markering i terrenget. Bare å rykke inn med stor redskap for å rive var

ingen god ide. Kanskje noe kunne stå igjen. Kommunen hadde heller ikke forsøkt seg med en istandsetting til mulige formål. I Sothøna nr.64, desember 2022 reiste vi spørsmålet om bygningen kunne renoveres såpass at den kunne tas i bruk til ulike formål for Besøkssenter Våtmark Oslo og Østensjøvannets Venner. Dette kan nå utredes. Renovering bør også være rimeligere nå når huset ikke lenger står på Byantikvarens Gule liste.

Kilder:

- Søndre Aker Historielag Årbok 1987 i serien Bogerud gjennom tidene III, *Den norske Eterfabrikk og Fagerås gård, perioden 1900 – 1919*, av Ingunn Jahren. Artikkelen har også stått i Sothøna nr. 16 1998.
- *Fra fyrverkerihus til sommerbolig for en dikter* i Sothøna nr. 39 i 2010 av Cathrine Senje.
- *DnE 100 år - Eterfabrikken historie*, av Inge Fahlstrøm 1999.

Bakkehuset og tomten eies i dag av Oslo kommune. Gnr. 163 og bnr. 105. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 23.07.2023.

Besøkssenter våtmark Oslo – naturbasert undervisning

Besøkssenterets viktigste rolle er å formidle naturkunnskap og naturglede gjennom opplevelser ute i naturen. Naturveiledernes oppgave er undervisning av elever fra barnehage til videregående.

Tekst: Senterleder/naturveileder Karoline Aasen Skryten, Foto: Besøkssenter våtmark Oslo

Naturveileder Bart med kosedyr i snekkerbuksa lærer en gruppe barnehagebarn diversiteten blant ulike arter i undervisningsopplegget «Hvorfor er dyr så forskjellige?»

En gruppe barnehagebarn lærer seg hvordan noen av våre vanligste fugler ser ut og hva de heter i undervisningsopplegget «Fuglenes verden».

En elev fra 6. trinn er ute og lærer seg de vanligste fugleartene ved Østensjøvannet i undervisningsopplegget «Fuglenes verden».

**OPPSAL
SAMFUNNSHUS
SELSKAPS - OG
MØTELOKALER**

**I
bydelens
hjerter**

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo
Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste vers?

**Nei, ikke Ibsens siste vers.
Heller ikke siste vers av «Ja, vi elsker».
Det gjelder sanglerkas siste skrik.**

Antall sanglerker som jubler høyt i sky i Norge har blitt mer enn halvert de siste 50 år. Mer enn en tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på sanglerkas siste vers, siste strofe.
– **Da er det for sent!**

Hjelp oss med å verne om naturen og fuglelivet. BirdLife Norge tilhører verdens største grasrotbaserte naturvernorganisasjon. Meld deg inn nå.
– **Ikke vent til det er for sent.**

oa.birdlife.no
– Vi tar fuglevern på alvor!

**BirdLife
NORGE**
avdeling
Oslo og Akershus

Avtale med Utdanningsetaten i Oslo kommune

Besøkssenter våtmark Oslo avdeling Østensjøvannet på Bakkehavn driver utstrakt naturbasert undervisning til hundrevis av barn ukentlig. Her får senteret besøk av alt fra nysgjerrige, stabbende, små barnehagebarn til langstrakte videregående elever på ekskursjon i krittthvite joggesko. På grunn av en omfattende avtale med Utdanningsetaten i Oslo kommune får sammenlagt rundt 12 000 barn en dag i året med utendørs opplevelser og undervisning av våre dyktige naturveiledere.

Undervisningstilbudet

Naturveilederne underviser i alt fra fugl, fisk og insekter til fremmede arter og biologisk mangfold i urban natur, alt relatert til naturområdene tilknyttet Østensjøvannet. Undervisningstilbudet gjelder gjennom hele året og varierer med sesongene. Her lærer barna blant annet om hva som skjer med trærne, jorda og ulike dyr gjennom sesongene. Naturveilederens viktigste rolle er å formidle naturkunnskap og naturglede gjennom opplevelser ute i naturen. En viktig del av naturveiledningen er å lære og sette navn på de ulike artene vi har rundt oss. Biologisk analfabetisme har blitt mer og mer

utbredt og noen kan ikke si om det var en svarttrost eller bokfink de hørte på siste tur, eller om de har funnet en kongle fra gran eller furu. Det er vanskelig å vite hva vi skal ta vare på når vi ikke vet hva vi har rundt oss. Vi er veldig stolte av arbeidet våre naturveiledere gjør med å lære morgendagens beslutningstakere om viktige naturverdier.

Utenom undervisning på hverdagene, har senteret også åpent på søndager med utstilling, servering og morsomme naturbaserte aktiviteter rettet mot barnefamilier. Her kan de besøkende være med på alt fra fuglesangtur nede ved Østensjøvannet til snekring av insekthotell på Bakkehavn.

Villblomstenes dag 18. juni og insektsafari for de minste

Villblomstenes dag er et årlig landsomfattende arrangement i juni. I år gikk det av stabelen 18. juni i vårt område med utgangspunkt på Bakkehavn. Dagen startet imidlertid med en insektsafari som særlig engasjerte de minste deltakerne.

Tekst og foto: Grete Edholm

Interesserte deltakere følger spent med når Jan Wesenberg orienterer.

Insektsafari

På Bakkehavn møttes store og små for å lære mer om naturens små skapninger. Entomologen Lars Ove Hansen fra Naturhistorisk museum stilte med insekt-håver og glass til å samle fangsten i. Inne på Bakkehavn kunne de som ville, studere insektene i tre lysmikroskop. 15 store og små gikk helhjertet inn for oppgaven, bare avbrutt av vaffelpising, klatring i trær og møte med kyrene på enga.

Villblomster

Jan Wesenberg ledet som så mange år tidligere gruppen som særlig interesserte seg for villblomster. Hans rike kunnskap og store engasjement var til stor nytte og

glede for alle deltakerne. Bak arrangementet sto Østlandsavdelingen til Norsk Botanisk Forening, Besøkssenter våtmark Oslo avd. Østensjøvannet og Østensjøvannets Venner.

Turen gikk i litt grått vær fra Bakkehavn til brenneruinen på vestsiden av vannet.

Underveis var Wesenberg blant annet innom rødlisteartene stautstarr (rankstarr), kjempestarr og kalmusrot. De to førstnevnte er rødlistet som sterkt truet. Sistnevnte er rødlistet som nær truet.

Stautstarr

Stautstarr (*Carex acutiformis*) er en flerårig art som danner matter. Den har ingen effektiv vegetativ* formering, men regel-

messig frøsetting. Fruktene spres trolig overveiende med vann. Arten kan sporadisk spres med fugl, men neppe over lengre avstander slik at den i hovedsak blir utbredt innafor vassdraget der den er etablert. Den kategoriseres som sterkt truet (EN).

Stautstarrbestandene fins flere steder på Bogerudmyra, blant annet innimellom kjempestarrbestanden. På østsiden av Bogerudmyra fins en av de aller største bestandene på Østlandet av denne arten, ifølge Jan Wesenberg.

Kjempestarr

Kjempestarr (*Carex riparia*) er flerårig og vokser i matter med lange jordstengler uten

effektiv klonal formering, men med regelmessig frøsetting. Fruktene spres trolig overveiende med vann, sporadisk med fugl. Den kategoriseres som sterkt truet (EN).

Det er maksimum ni kjente forekomster igjen i landet hvorav en er i nordenden av Bogerudmyra. Denne fikk ikke deltakerne se. Østensjøvannets Venner skjøtter forekomsten og har ryddet området årlig fra rundt 2010. Det har ført til at det har blitt mange flere planter der det bare var noen få i utgangspunktet, fra Klopptjerns bredd til vestre kanal.

I tillegg viste og fortalte Wesenberg om en lang rekke arter som vokser langs vannet, blant annet dunkjevle, selsnepe, gråselje, istervier og en liten småblomstret forglemmegei.

Ved brenneriruinene ble turen avsluttet med et funn av den sjeldne, rødlistede bregnen vasstalg som også er kategorisert som sterkt truet.

Etter å ha takket en engasjert Jan Wesenberg for en lærerik tur, gikk 10 fornøyde deltakere hver til sitt, mens Jan Wesenberg ruslet tilbake til den småblomstrede forglemmegeien. Etter å ha studert den grundigere, viste det seg at det sannsynligvis var en gjerdeforglemmegei.

I Norge er denne arten kun registrert i Oslo (Artskart), der hovedmengden av dem er fra Botanisk hage på Tøyen.

Se artikkelen til Jan Wesenberg om gjerdeforglemmegei, side 28.

Kjersti og Louise studerer et insekt i mikroskop som de fanget sammen med insektforskeren Lars Ove Hansen.

Utbedringer i miljøparken

Vedlikeholdsarbeid i miljøparken utføres jevnlig av Bymiljøetatens entreprenør Agaia.

Leif-Dan Birkemoe

I løpet av sommeren har Bymiljøetaten ved entreprenøren Agaia utført en del utbedringer i miljøparken. Vi merker oss at det er kommet på plass håndløper på gangbroen til fugleskjulets sørside. De blanke stålrørene som er benyttet bryter med den ellers så fine tre-konstruksjonen til anlegget og virker unødvendig, men gjør selvsagt nytten som støtte når det er glatt på planke-gulvet. Samme type stålrør som håndløper er kommet på plass i den bratte Rønningbakken fra Skøyenåsen skole og ned mot Østensjøveien. Bakken kan være svært glatt vinterstid slik det er i bakkene opp til Manglerud der det ble valgt en svartmalt håndløper.

Noen flere benker og bord er også kommet på plass, bl.a. nytt bord og benk ved inngangen til fugleskjulet. La oss i samme område nevne at det etter lang tid kom opp nytt rekkverk på broen over Smedbergbekken mot vest. Rekkverket har i flere år vært svært gebrekkelig.

Et nyttig og fint tiltak var det å få et rekkverk og planert overgang mellom fortauet på Østensjøveien der det opphører i bakken opp mot Østensjø gård, og turveien rundt vannet. Dermed blir man ledet fra fortauet mot turveien enten man skal nordover eller sørover langs vannet uten å forsere gressrabatten.

Fleire av opplysningsskiltene ble fornyet og oppdatert i begynnelsen av juli. Enkelte skilt var ødelagt, andre hadde fått mye fuktighet mellom glasset og bildet som reduserte lesbarheten. Det siste er dessverre en svakhet ved skiltene.

La oss også nevne at Agaia har vært svært nøye med å fjerne såkalte risikotrær langs turveiene, etter våre begreper kanskje vel nøye på enkelte steder.

Ekstremnedbøren i høst gjorde en god del erosjonsskader på turveien, bl.a. i nedre del av Manglerudbakken i nord som etter en tid ble utbedret.

Overgangen med rekkverk mellom fortauet i Østensjøveien og turveien rundt vannet var en god løsning. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

*Vegetativ formering er ukjønnnet formering som skjer ved at deler av en organisme løsner og frigjøres som et nytt individ, og derved sprer og formerer arten. Det nye individet er en klon, altså genetisk sett likt morplanten. Kilde: Store norske leksikon

Stor oppslutning om Østensjødagen

Det ble anslått at ca. 600 besøkende var innom i løpet av dagen.

Foto alle bilder: Leif-Dan Birkemoe

Det var stor oppslutning om de mange aktivitetene på Østensjødagen 11. september som fant sted på Besøkssenter våtmark Oslo, Bakkehavn gård. BirdLife Oslo og Akershus viste ringmerking av fugl, en spennende attraksjon for store og små. Sauceier Lise demonstrerte effektiv oppvisning av gjeterhundene Tim og Greg. Østensjø Husflidslag sto for servering av kaffe og sveler, for ikke å glemme salg av strikkemønsteret til «Østensjøvotten». Atle underholdt med friske toner på hardingfela og Finn berettet om fremmede og rødlistede planter i miljøparken. Lang kø av ivrige barn for å ri på islandshestene Dreki og Atli til Camilla. Fuglekassesnekring tiltrakk seg som ventet mange familier.

Takk til alle som bidro med aktiviteter!

Barna fikk ta på kjøttmeisen før den ble sluppet fri, med en liten og lett ring på det ene beinet.

Morten Helberg viste hvordan man ringmerker fugl, en aktivitet som tiltrakk seg mange små.

- 1) Gjeterhundene Tim og Greg var flinke til å samle inn sauene.
- 2) Atle underholdt med friske toner på hardingfela.
- 3) Flere trengte litt hjelp med snekring av fuglekasser.
- 4) Islandshestene Atli og Dreki fikk mange turer med barn.

Jenny Helen Sillerud.
Foto: Kjersti Holst

Gjennom kameralinsen

Jenny Helen Sillerud er en av de faste naturfotografene på plattingen ved Bølerbekkens os. Hun har atskillige timer bak kameraet ved Østensjøvannet.

Hun er fra Modum kommune, nærmere bestemt Geithus. I nabohuset bodde besteforeldrene som kom til å bety svært mye for Jennys naturinteresse. Sammen med bestemoren ble det mange turer i nærområdet der hun fikk vekket fugleinteressen. Turene med besteforeldre og søsken ble pådriver for kjærlighet til

det meste som rører seg i naturen. Likeledes ga vinterforing av småfugl en videreføring av fugleinteressen.

Fra oppveksten kommer gleden naturen gir henne. Det samme gjelder forståelse av å ta vare på naturen.

Utdanning brakte interessen for fugl noe i bakgrunnen, men flytting til Østensjø bydel i 2005 førte henne til Østensjøvannet. Interessen ble vekket til live igjen.

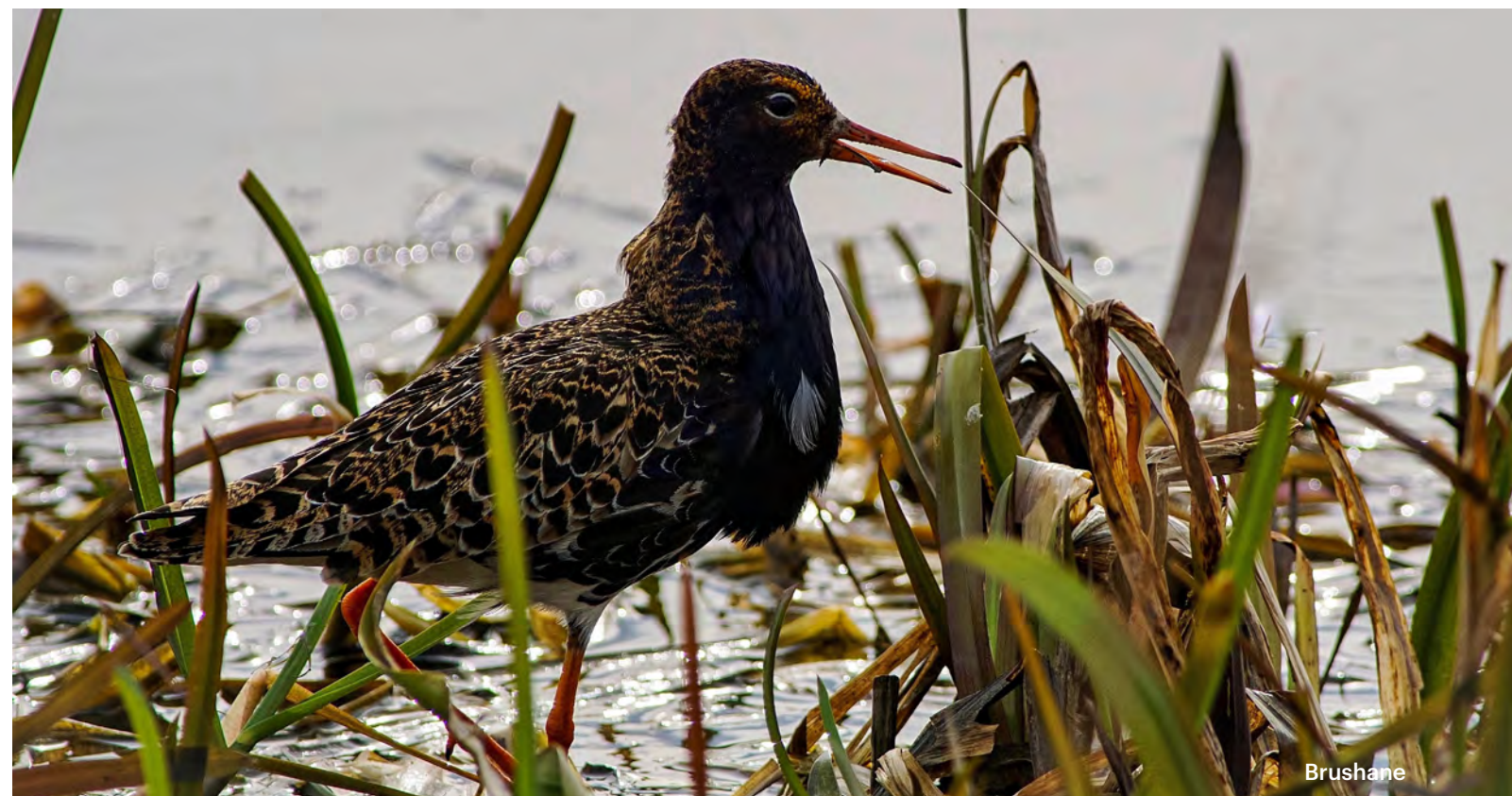
Jenny er svært opptatt av forholdet mellom mennesker og natur, og den

glede dette gir. Dette lærer oss å ta hensyn og vise respekt. Temmelig sikkert var dette støtet til innkjøp av speilreflekskamera.

Fugler, spesielt vadere og småfugl, utgjør nok den største interessen.

Hennes forsiktighet og forståelse av hvordan man opptrer i naturen, gjorde nok at hun oppdaget kvartbekkasinen, en sjelden gjest her, i området rundt vannet i 2021.

Fotofavorittstedet er ved Østensjøvannet, men andre steder besøkes også. Jenny har også bildene på baksiden.

Brushane

Hønehauken har tatt en stokkand, hann.

Kvartbekkasinen

Gjerdeforglemmegei *Myosotis sparsiflora*

Funn av en ny planteart ved Østensjøvannet er en sjelden hendelse. Denne gangen fant det sted på Villblomstenes dag, et arrangement som var del av aktivitetene til Østensjøvannets Venner. Veien fra observasjon til endelig bekreftelse av arten gjerdeforglemmegei og hvordan den kan ha kommet til Bogerudmyra er en spennende beretning.

Jan Wesenberg

På Villblomstenes dag i år, 18. juni, hadde jeg en tur (same procedure as every year) ved Østensjøvannet, i samarbeid med Besøks-senter våtmark Oslo og Østensjøvannets Venner. Ti deltakere, litt ustabilt vær, vi rusla omtrent samme rute som tidligere år, fra besøkssenteret på Bakkehavn ned mot

- 1) Turens hovedmotivasjonsfaktor: vasstelg *Dryopteris cristata* (EN – sterkt trua), som ved Østensjøvannet har en av sine rikeste forekomster i landet. Foto: JW.
- 2) Den mistenkelige forglemmegeien med lite distinkte blomsterstander og uvanlig små blomster. Foto: JW.
- 3A) Blomsterstørrelser, f.v. engforglemmegei

Myosotis scorpioides, dikeforglemmegei *M. laxa* subsp. *caespitosa* og gjerd-forglemmegei *M. sparsiflora*.

- 3B) Gjerdeforglemmegei: krokthår på begeret.
- 3C) Gjerdeforglemmegei: diffuse fåblomstra delblomsterstander, de nederste blomstene i delblomsterstandene sitter i hjørnet på et stort blad. Foto: JW.

vestre kanal på Bogerudmyra (der jeg pekte over på den andre sida av kanalen og sa «der ute er det kjempestarr *Carex riparia* (dvs. jeg nevnte ikke latinen), men den får vi ikke se», og videre langs vestsida av Østensjøvannet, med demonstrasjon av vasstelg *Dryopteris cristata* som dagens høydepunkt og trekkplaster (figur 1). Underveis var det masse å vise, selsnepe *Cicuta virosa*, begge dunkjvelene *Typha* spp., vasshøymol *Rumex aqu-atikus*, gråselje *Salix cinerea* og istervier *S. pentandra* og masse annet som det rett og slett ikke er plass til her – dette er jo ekstremt rike våtmarker. Og en liten småblomstret forglemmegei som jeg på autopilot presenterte som dikeforglemmegei *Myosotis laxa* subsp. *caespitosa*, for den har jeg funnet i området mange ganger før. Og alle var enige om at det hadde vært en fin tur, og snipp snapp snute og alle gikk hjem.

Bare at et eller annet tok kontroll over meg og sa at jeg burde ta en titt til på forglemmegeien. Den hadde nå vært lovlig småblomstra, bare 1–2 mm breie blomster. Så på vei til bilen tok jeg en avstikker tilbake og tok en titt på den (figur 2). Og syntes den ble rarere og rarere. Den var liten, på størrelse med dikeforglemmegei, men hadde breiere og kortere blad. Og en underlig mangegreina og samtidig lite distinkt blomsterstand, med merkelig fåblomstra og glisne (sparsiflore, i etterpåkløkskapens lys!) delblomsterstander som lå flatt utover. Og som sagt med forferdelig små blomster (figur 2, 3A). Og da var det at jeg så to ting: for det første hadde den utsperra hår på begeret (figur 3B), og for det andre satt de nederste blomstene i hver delblomsterstand i et bladhjørne (figur 3C). Og begge disse karakterene er fy-fy for dikeforglemmegei. Og lyset gikk opp for meg og det ble dag: dette var gjerdeforglemmegei *M. sparsiflora*, en art jeg hadde sett én gang før, som et svært vasete monster på over halvmeteren, som ugras i Botanisk hage. Denne karakter-kombinasjonen av utsperra hår på begeret og nedre blomster i bladhjørner er ellers normalt feltbotanikernes «dvergforglemmegei-kriterium», de er typiske for dverg-forglemmegei *Myosotis stricta* – men den er en helt annen framtoning, en tørrbakkeart med rikblomstra, tette og opprette blomster-stander med uskafta blomster og opprette fruktbege. Gjerdeforglemmegei har derimot «hengsele», korte og utstående, nesten horisontale blomsterstander og langskafta fruktbege som til slutt blir nedbøyde. Og for å være enda mer pirkete, hårene på begeret er overveiende ikke egentlig krokthår, men de er likevel krumme og utsperra.

Beleggforkviklinger

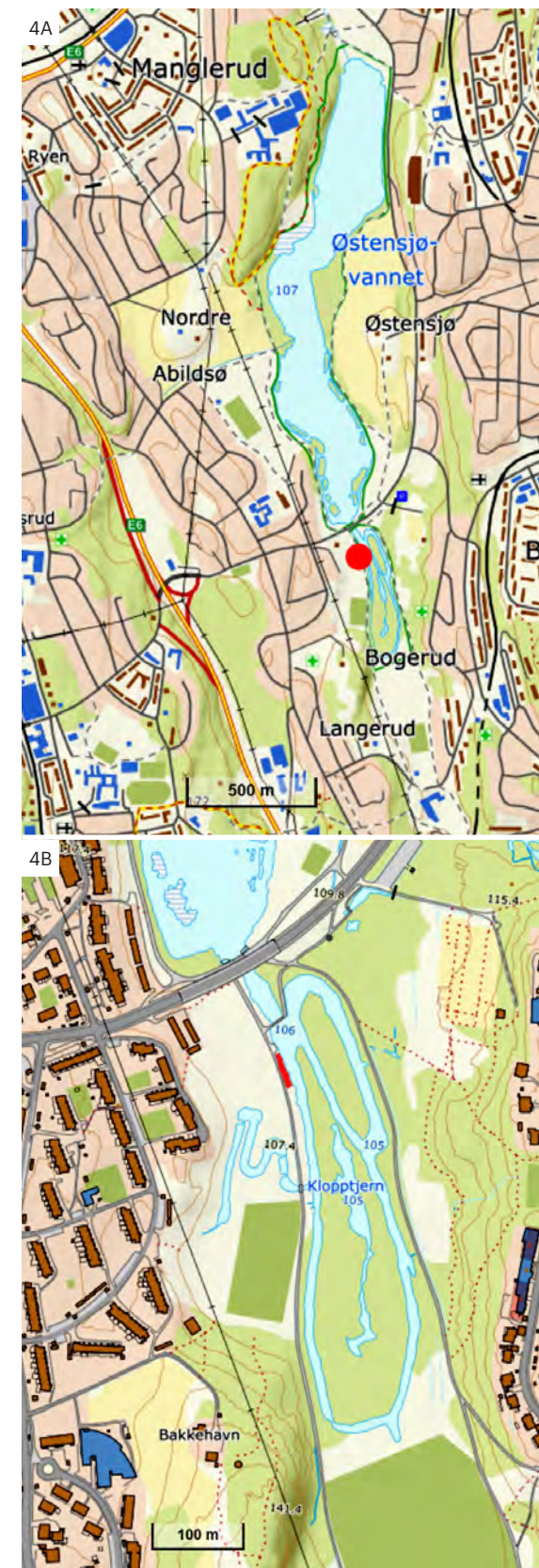
Gjerdeforglemmegei er i Norge «framand, men uvisst korleis komen inn. Først funnen i 1904. Bufast. Oslo, ugras i botanisk hage og spreidd ut til et par andre stader i byen» (Elven et al. 2022). Dvs. detaljene husket jeg ikke da, men jeg husket at den knapt var sett i Norge før, og ikke ute i naturen noe sted. Så dette måtte belegges. Problemet var bare at lokaliteten lå én meter inn i reservatet, og at herbariet ved Naturhistorisk museum er blitt veldig strenge på at de ikke tar imot belegg fra verneområder uten at det foreligger dispensasjon. Så jeg dro hjem tomhendt, men med bilder på telefonen, og mailet straks Statsforvalteren og ba om dispensasjon. Jeg fikk dagen etter som svar at innsamlingsdispensasjon ville det ta litt tid å få nå på sommeren, men om jeg mente den burde og kunne bekjempes, kunne jeg der og da få skjøtselstillatelse til å fjerne den, og så bare bruke noen fjerna eksemplarer som belegg, det var greit. OK, sa jeg, jeg syntes innerst inne det var noe forhast å skulle fjerne alt, men jeg dro i hvert fall tilbake 20. juni og tok et nytt og mer grundig overblikk. Populasjonen telte tusenvis av individer i alle størrelser fra 5 cm til 30 cm over et areal på ca. 5 x 30 m. Fullstendig håpløst å skulle dra opp hver bidige lille plante og ikke overse noe, så det ga jeg opp. Men det var også noe annet: jeg begynte å kjenne på en alvorlig tvil om arten var å betrakte som fremmedart her (se nedafor), og fant ut at jeg ville skrive om funnet og diskutere med miljøet før jeg eksterminerte det hele. Men siden jeg i og for seg hadde fått en tillatelse til å ta med meg individer jeg hadde dratt opp, tok jeg belegg og slang dem i pressa da jeg kom hjem.

Så tok jeg igjen kontakt med Statsforvalteren, og forklarte situasjonen. Da fikk jeg aksept for min beslutning, og det ble sagt at jeg skulle få en samletillatelse etter hvert, men at jeg godt kunne samle belegg før jeg får den. Takk, det har jeg allerede gjort, sa jeg.

Lokaliteten og økologien

Lokaliteten ligger ved Bogerudmyras vestre kanal umiddelbart før turvei- og gangbruanlegget sør for Østensjøveien (figur 4). Her utgjøres reservatet av noen få meter mellom turveien og kanalen, og populasjonen starter så å si på reservatgrensa. Som sagt dekker populasjonen ca. 5 x 30 m. Men det er økologien som er spesiell.

Breddene av Østensjøvannet har mange steder, spesielt i søndre del og langs Bogerudmyra, sterkt ruderatmarkspreg.

- 4A) Østensjøvannet i Oslo med lokaliteten prikket inn.
- 4B) Detaljkart av Bogerudmyra sør for Østensjøvannet med lokaliteten merket med rødt lengst nord ved vestre kanal. Kanalene ble gravd ut på 1960-tallet for å beskytte fuglelivet i den nye virkeligheten med sterkt økende drabantbybefolkning. Kartgrunnlag: Statens kartverk, norgeskart.no.

5A) Lokaliteten er preget av mjødurt *Filipendula ulmaria* og skogsivaks *Scirpus sylvaticus* som danner et slags «mikro-parklandskap», som gjenstående tuer. Vi ser lengst bak at vegetasjonen endrer karakter og blir mer jevn og kontinuerlig – det er der den har en beskyttende brem av stautstarr *Carex acutiformis* mot vannet.
5B) En typisk gåsesti gjennom skogsivaks ned mot vannet.
5C) Disse gåsestiene er mer eller mindre dekket av gjerdeforglemmegei *Myosotis sparsiflora*. Foto: JW.
6A) Igjen en typisk gåsesti, denne gjennom mjødurt. Alt det lysegrønne i bunnen er gjerdeforglemmegei.
6B) Gjerdeforglemmegei titter fram fra bunnen av gåsestiene. Foto: JW.

Dels er det ulik grad av parkifisering og opparbeiding, og dels er det effekten av de gigantiske beitende fuglepopulasjonene – vannet er på mange måter en friluftsdyre-hage. Noe av ruderatpreget skyldes ekstremt overbeite og nitrogengjødsling som følger med fuglepopulasjonene. Derfor er det alle overganger fra normal eutrof artsrik sumpvegetasjon til rein ruderatmark. En annen ting er at selve denne ruderalitets-gradienten godt kan oppfattes som et ekko fra de jomfruelige pleistocene, fuglespekka våtmarksøkossystemene fra før *Homo sapiens* ankom scenen. Så vi skal ha respekt for ruderal økologi, den er gammel den også. Den har ikke per definisjon og utelukkende med menneskelige forstyrrelser å gjøre.

På lokaliteten vil jeg bedømme situasjonen å være ca. midt på denne skalaen, altså moderat ruderatpreget våtmarksvegetasjon. Visuelt er det her gjenstående tuer av mjødurt *Filipendula ulmaria* og skogsivaks *Scirpus sylvaticus* (figur 5A), med lavbeita og lavtråkka gåsestier imellom, ca. 10–30 cm breie, på kryss og tvers, som mikro-grasplener i en mikro-park, eller som en mikro-savanne. I prosent av arealet dominerer mjødurt og skogsivaks over disse stiene. Stiene fører fra turveikantene og grasplenene rett utafor reservatet og ned til vannet i kanalen. Og disse gåsestiene var her peptra med gjerdeforglemmegei, den var totalt dominerende (figur 5, 6). Det var bare i disse stiene at arten vokste, populasjonen sluttet brått der den massive starrbredden av stautstarr *Carex acutiformis* begynte langs kanalkanten – den gjør vannet utilgjengelig for gåsetrafikken, det er ingen stier, og helofytt-/fuktengvegetasjonen innafor er derfor ubrutt. Og der forekommer ikke arten. Arten er altså her en slags spesialist i hardt gåsebeita og gåsetråkka grasmark,

men bare i disse smale stiene mellom de høye tuene. Den forekom ikke i de åpne og like hardt beita plen- og turveikantarealene rett utafor reservatgrensa.

Utbredelse utafor Norge

Myosotis sparsiflora Mikan ex Pohl er beskrevet i 1806 med typemateriale fra Tsjekkia (IPNI 2023). Arten er eurasiatisk, utbredt fra Mellom- og Øst-Europa til SV-Sibir og Iran (POWO 2023). Vestgrensa går gjennom Tyskland, Østerrike og Slovenia, mens østgrensa går gjennom Vest-Sibir, Xinjiang i Kina, Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan, og sørgrensa via Tyrkia og Kaukasus-regionen til Irak og Iran (Wikipedia PL 2023). Den autoritative floraen for Nordvest-Russland skriver om den (under navnet *Strophiotoma sparsiflora*): «Leningrad, Pskov og Novgorod fylker, ikke sjelden» (Tseljov 2000). Russisk Wikipedia beskriver den russiske utbredelsen slik: «Forekommer i hele den europeiske delen av Russland, og også i Kaukasus, og svært sjelden i Vest-Sibir» (Wikipedia RU 2023). Belarusisk Wikipedia oppgir at arten er sjelden i Belarus, men vidt utbredt i Ukraina. Arten oppgis også å være brukt som en prydplante, noe som ærlig talt er noe vanskelig å forstå (Wikipedia BLR 2023). I Polen er arten spredt over hele lavlandet og svært sjelden i fjellene. Den har relativt mange lokaliteter i Dolnośląskie voivodskap, i den sentrale delen av Wielkopolskie voivodskap og i den nedre delen av Wisła-dalen, mens den i nordvest og nordøst kun har enkeltlokaliteter (Wikipedia PL 2023). Tysk Wikipedia skriver «I Sentral-Europa forekommer den spredt i lavlandet og i høylandet øst for Elben, samt i Niederösterreich, Burgenland og Steiermark, og av og til i Bayrischer Wald» (Wikipedia D 2023).

Opplysninger om økologi

Tseljov (2000) oppgir fra Nordvest-Russland: «I mer eller mindre forstyrtra skoglysninger og skogkanter, i kratt, langs veier, i hager og parker». I Ukraina vokser den i skog, kratt og som ugras – og også i det sørvendte fjellskogsbeltet på Krym (Wikipedia BLR 2023). Fra Polen oppgis: «Den vokser i skyggefulle og vanligvis fuktige skoger og kratt og skogkanter. Den foretrekker alluviale skoger [flomskoger langs elver, forf.komm.], skog i raviner og forstyrret skog med introduserte arter, spesielt *Robinia pseudacasia*. Utenfor skog finnes den i samfunn av mesofile urter på fuktige steder og sjelden i ruderae habitater» (Wikipedia PL 2023). Tysk Wikipedia skriver: «Den thrives best på næringsrik, fuktig silt- eller leirjord. Den vokser i lyse alluviale skoger og deres kanter, almeskoger i åssider og friske til fuktige alluviale kratt. I det tidligere Schlesien [voivodskapet rundt Katowice i Polen, forf. komm.] når den 800 moh.» (Wikipedia D 2023). Den tyske nettressursen Ökologie-Seite (2023) oppgir den med ekte tysk pflanzensoziologische Gründlichkeit som en VC-art (karakterart på forbundsnivå) for forbundet Geo-Alliarion petiolatae (nitrofil skogkant). Mange kilder nevner at den er innført og ruderal i Skandinavia.

Habitatet på lokaliteten ved Østensjøvannet må derfor karakteriseres som innafor artens økologiske spenn slik det beskrives fra Mellom-Europa. Dette er nitrofil, lettere ruderal, mesofil urtevegetasjon i våtmark.

Tidligere kjente norske lokaliteter

På Artskart har arten kun registrerte lokaliteter i Oslo, hovedmengden av dem fra Botanisk hage i Oslo, hovedmengden av dem fra Botanisk hage på Tøyen (det første av dem av Anton Landmark 1905, så av Jens Holmboe og Johannes Lid 1930, resten i

moderne tid (Reidar Elven fra 1971 og 1998 og flere finnere de siste åra). Ett av funna er ettertidskoordinatfesta til Oslo kommunes midtpunkt ved Sognsvann, men lokalitets-teksten viser at det gjelder Botanisk hage. Landmark har også belagt den fra Lille-frogner i 1912, men skriver at den er tatt med fra Botanisk hage. Videre er det ett funn (Øivind Johansen 1968) fra Ola Narr, like i nærheten av Botanisk hage, og ett fra Blindern (Anders Ofen 2012). Og det er alt i hele kongeriget.

Hjemlighets-/fremmedartsstatus

Arten har selvsagt utvilsomt kommet inn til disse tidligere kjente lokalitetene med menneskets hjelp, og er dermed en fremmed-art, selv om Elven et al. (2023) som nevnt skriver at innførselsmåten er ukjent. Det mest nærliggende er å anta at det kan ha skjedd med jordklumpen til en eller annen plante fra lenger sør i Europa. Haiking med kulturplanter er ikke helt ukjent som innførselsmodus.

Men hva med denne lokaliteten? Jeg vil hevde at den vanskelig kan ha noe med Botanisk hage å gjøre. Det er ikke noen opplagt transport av jordmasser, kjøretøy, personell eller utstyr mellom Botanisk hage (universitetssystemet) og Østensjøvannet (den kommunale grøntsektorens system). En kan selvsagt trekke inn buksebrett-/ragsokkspredning, men når en tenker seg om, er det faktisk veldig liten overlapp mellom planteinteresserte som flanerer i Botanisk hage og aktive feltbiologer som trækker ut i fuktengvegetasjon. Kildelokaliteten i Botanisk hage utgjøres av noen få individer som sporadisk dukker opp, og sjansen for at noen skulle få på seg fruktbegre derfra vil være minimal. Og selv om Østensjøvannet er en klassisk plante-lokalitet, er det egentlig ikke så mange

botanikere som faktisk er aktive med å snoke her. Dessuten, hvis den skulle ha en felles opprinnelse med Naturhistorisk museum, ville en tenkt at den burde ha dukket opp også andre steder i byen eller ved biologfrekventerte lokaliteter rundt byen.

En kan også utelukke haiking (jordklumpspredning med kulturplanter) fra Mellom-Europa i dette tilfellet. Lokaliteten er ikke et plantefelt, det er en gåsebeita vill vegetasjon.

Det som derimot er et faktum, er at Østensjøvannet er en av de viktigste våtmarksfuglelokalitetene i landet, og at store mengder fugl med trekkruter sørover gjennom Mellom-Europa passerer dette området.

Det som også er et faktum er at forglemmegeiartene med utsperra hår på begeret er eksplisitt tilpasset epizookori, dvs. spredning utpå dyr. Hårene er selektert for å hekte seg i pels og fjærdrakt, og fruktbegrene spres dermed over både kortere og lengre avstander med smånettene innabords. De fleste av oss har plukket åkerforglemmegei-begre av sokkene våre. Mest effektive er artene med krokhaar, men også de krumme utsperra hårene fungerer på samme måte.

Derfor vil jeg hevde at den mest sannsynlige forklaringen på denne epizookore artens ankomst til gåsetråkkganger ved en av landets viktigste trekkfugllokaliteter, er med fugl fra Mellom-Europa.

Det har følgende konsekvens: hvis så er tilfelle, er arten ikke kommet til denne lokaliteten ved menneskets hjelp, men ved en naturlig biogeografisk prosess. Den skal dermed betraktes som en spontant nyinnvandra hjemlig art, og er dermed utafor vurderingskriteriene for fremmedartsvurderinger, men tvert imot aktuell for rødliste-vurdering. I hvert fall potensielt og med en porsjon føre-var-andektighet. Dette kan i hvert fall ikke utelukkes.

Og så må jeg presisere: ja, jeg er veldig klar over egne forventningsbias. Ja, jeg er bevisst på at jeg syns det hadde vært uimotståelig festlig å ha fått en ny hjemlig art til landet, en ny komplettering av vår flommarksøkologi her i periferien av den europeiske floraen. Derfor konkluderer jeg ikke med to tjukke streker under svaret. For jeg kan jo ikke vite. Men jeg vurderer det som det mest sannsynlige scenariet.

En helt annen ting er om arten her vil vise seg å bli bofast eller bare en tilfeldig gjest.

PS: Ved nytt besøk 17. august var gåsegangene grundig overgrodd av de høye naboartene, og gjerdeforglemmegei var bare såvidt mulig å lokalisere som ynkelige visne rester, så dette er helt klart en forsommerart. Mens dikeforglemmegei sto nydelig i blomst bare tjue meter unna, mellom stolpestarr.

Takk til botaniker Jan Wesenberg, ved Naturhistorisk museum, UiO for artikkelen som først sto i Blyttia, Norsk Botanisk Forenings tidsskrift (uio.no) årgang 81 nr. 3, for tillatelse til giengivelse i Sothøna nr. 66.

Kilder

- Elven, R., Bjørå, C.S., Fremstad, E., Hegre, H. & Solstad, H. 2022. Norsk flora. 8. utgåve. Det norske Samlaget.
- IPNI 2023. International Plant Names Index. <https://www.ipni.org/?q=Myosotis%20sparsiflora>.
- POWO 2023. Myosotis sparsiflora J.C.Mikan ex Pohl. Plants of the World Online. Royal Botanic Gardens, Kew. <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:119250-1>
- Tseljov, N.N. 2000. Opredelitel sosudistykhn rasteni Severo-Zapadnoj Rossii. Izd. Sankt-Peterburgskoj gosudarstvennoj khimiko-farmatsevtitsjeskoj akademii.
- Wikipedia BLR 2023. Nezabudka redkakvetkavaja. [https://be.wikipedia.org/\(...\)](https://be.wikipedia.org/(...)).
- Wikipedia D 2023. Zerstreutblütiges Vergissmeinnicht. [https://de.wikipedia.org/\(...\)](https://de.wikipedia.org/(...)).
- Wikipedia PL 2023. Niezapominajka skąpokwiatowa. [https://pl.wikipedia.org/\(...\)](https://pl.wikipedia.org/(...)).
- Wikipedia RU 2023. Nezabudka redkotsvetkovaja. [https://ru.wikipedia.org/\(...\)](https://ru.wikipedia.org/(...)).
- Ökologie-Seite 2023. <https://www.oekologie-seite.de/index.php?id=36&pid=358>

Fremmedartslista

Fremmede arter er en av de største truslene mot naturmangfoldet, rundt Østensjøvannet, ellers i Norge og i resten av verden. Østensjøvannets Venner legger ned svært mye arbeidstid på å bekjempe fremmede arter.

Finn Arnt Gulbrandsen

Men, hva er egentlig en fremmed art?

Definisjon

Definisjonen av en fremmed art tar utgangspunkt i den internasjonale konvensjonen om biologisk mangfold. Her defineres den slik:

En art betraktes som fremmed for et område, hvis tilstedeværelsen skyldes menneskelig transport (bevisst eller ubevisst) og den ikke tidligere har forekommet naturlig i området.

Hva er konsekvensene av fremmede arter?

Dersom en fremmed art får fotfeste i et område, kan den over tid endre naturtypen den har slått seg ned i ved at den fortrenger stedegne arter. Om den krysser seg med andre arter, skapes underarter som heller ikke er bra for arter som vokser der fra før.

Spredning av fremmede arter regnes som en av de største trusler mot naturmangfoldet. Miljødirektoratet skriver at økt handel, globalisering og klimaendringer vil forsterke spredningen framover.

Ekspertene i Artsdatabanken vurderer jevnlig de ulike fremmede artene, og i august

i år ble det publisert en revidert fremmedartsliste for Norge. Artene er delt inn i risikokategorier: svært høy risiko for spredning (SE), høy risiko for spredning (HI), potensielt høy risiko (PH) lav risiko (LO) og ingen kjent risiko for spredning (LO). Listen inneholder også verdifull informasjon om hvordan artene sprer seg, i hvilke naturtyper de lever i og hvor i Norge de er utbredt. Den er ingen forbudsliste, men en nøytral kunnskapssammenstilling. Forbudene finner man på lovdata ved å søke etter *Forskrift om fremmede organismer*. I vedleggene er de enkelte artene spesifisert.

Østensjøvannets Venner har i rundt 15 år arbeidet med bekjempelse av en rekke plantearter. Dette gjelder først og fremst russekål, kanadagullris, hagelupin og etter hvert også kornellarter, blankmispel m.fl. Arbeidet er krevende og det tar tid å utrydde dem. I år har vi loggført over 1.000 dugnadstimer bare på dette. Kommunen tar enkelte andre arter som kjempebjørnekjeks (finnes trolig ikke ved vannet lenger), steinkløverartene m.fl. I år ble det oppdaget at vi også har fått besøk av mongolspringfrø,

Kanadagullris (*Solidago canadensis*) har svært høy risiko for spredning (SE). Planten på bildet er fjernet etter at bildet ble tatt 8. august 2014. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

og denne vil det bli startet bekjempelse av neste sesong.

Hva kan du bidra med?

Lær deg de enkelte artene og vær med på bekjempelsen, enten sammen med oss eller i ditt eget nærområde. Det aller viktigste er at de ikke får frø seg og spre seg videre. Plantedelene må for all del ikke i komposten, de må legges i knyttet plastpose og leveres som restavfall.

Kilder: Artsdatabanken og Miljødirektoratet.

Kjøp T-skjorte med svanefamilie!

Østensjøvannets Venner har fått nye T-skjorter. Motivet er et stolt svanepar med sine 7 små barn mellom seg. Foreningens logo er også med.

T-skjortene kan kjøpes på foreningens arrangementer for kr. 150. Ved forsendelse kommer porto i tillegg. T-skjortene finnes i størrelsene 7-8 og 9-11 år, S, M, L, XL, og XXL.

Svartor – et treslag for fremtiden

Helt ute ved vannkanten litt nord for Bølerbekkens utløp, godt synlig fra turveien, står det et tre nokså alene. Det er en svartor (*Alnus glutinosa*). Svartor finnes flere steder ved Østensjøvannet, men ikke like lett å skille fra andre løvtrær når de står tett.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Svartor ved Østensjøvannet litt nord for Bølerbekkens utløp i april 2023.

Samme tre med friske grønne blad i september 2023.

Bladene til svartor er mørkegrønne, blanke, butte og bredest lengst fremme. Etter hvert blir raklene grønne og til slutt svarte og harde som ved. Da kaller vi dem orekongler.

Får ikke høstfarger

De friske grønne bladene får ikke høstfarger og det gjør heller ikke gråor (*Alnus icana*), den andre orearten. Hvorfor det er slik forklares med at «en strålesopp (*Schinazia alni*) lever i symbiose med or på trærnes røtter. Soppen tar effektivt opp nitrogen fra luft, dermed trenger ikke or å bekymre seg for nitrogenopptak. Andre løvtrær trekker næringsstoffer ut fra bladene om høsten og lagrer dem i stammen til neste vekstsesong. Derfor får de også de flotte høstfargene», slik forklares det i boka Trær i Norge av Arnodd Håpnæs.

Bladene på svartor er store og mørkegrønne, blanke, butte og bredest lengst framme, til forskjell fra gråor som er spisse. Dette er den enkleste måten å skille svartor og gråor fra hverandre.

Orekongler

Svartor blomstrer svært tidlig, noen ganger allerede om vinteren og alltid før bladene kommer ut. Hannblomstene er opptil 10 cm lange, gyllenbrune, hengende rakler. Hunn-

blomstene er små, opprette, røde rakler på lang stilk. Svartor er sambu, dvs. med hann- og hunnblomster på samme tre. Etter hvert blir raklene grønne og til slutt svarte og harde som ved. Da kaller vi dem orekongler. De svarte konglene kan henge på treet hele vinteren.

Med røttene i vann

Svartor vokser stort sett på fuktige steder, med røttene i vann. Et godt eksempel er svartor-sumpskogen på vestsiden av Østensjøvannet der trærne står i vann. Her danner de en tett bestand. Svartor er et varmekjært løvtræ som etablerte seg etter istiden for omkring 8000-8500 år siden. Treet har begrenset utbredelse innover i dalstrøkene og nordover. På Østlandet opp mot 650 moh.

Nesten brunrød farge

Gjennom årene har dugnadsgjengen både felt svartor og gråor ved vannkanten eller på en av øyene. Det er mange likhetstrekk mellom svartor og gråor, ikke minst når det gjelder farge på veden. Stubben som står

igjen har gulhvit farge, men når vi kommer tilbake etter en ukes tid har en oksidasjonsprosess gjort at veden har fått en guloransje, nesten brunrød farge. Svartor og gråor ble derfor gjerne brukt som emner for treskjæring og dreining til boller og kopper, men også til forskjellige interiør som møbler, kjøkkeninnredninger, panel og gulv. Det fortelles at til og med musikkinstrumenter ble lagd av svartor. Svartor er godt egnet som erosjonsvern, særlig i leirjordsområder.

Treslag for fremtiden

På hjemmesidene til Norsk Institutt For Bioøkonomi (NIBIO) slås det stort opp at man forventer at svartor vil dra fordel av at fremtidsklimaet blir varmere. Varme og fuktighet kan gi større utbredelse for svartor. NIBIO kaller svartor et treslag for fremtiden.

Kilder:
Trær i Norge av Arnodd Håpnæs. J.M. Stenersens Forlag AS. 2. opplag 2019.
Sothøna nr. 52 2018. Gråor og svartor, side 45.
Svartor – et treslag for fremtiden - Nibio

Nye rapporterte arter i 2023

Nye rapporterte arter i 2023 omfatter insekter, planter og sopper, i alt 9 arter presenteres.

Finn A. Gulbrandsen

Insekter må være spesielt å jobbe med. Det er et enormt univers, og det er så uendelig mange arter at det er umulig å ha oversikt. Foreløpig er det beskrevet over en million arter av insekter i global sammenheng. Det sier seg selv at det er umulig å ha

oversikt over så mange arter for en person. Derfor samarbeides det godt over landegrensene for eksempel ved artsbestemming, og etter undersøkelser sendes arter rundt omkring til land der toppeksperter finnes. Det kan ta år før svar foreligger. Dette

gjelder også for undersøkelsen som Lars Ove Hansen og Morten Falck (1946 – 2021) gjennomførte i Østensjøområdet miljøpark på 90-tallet. Helt til starten på 2020-tallet har Hansen fått inn resultater. Spesielt innen ordenen veps har det kommet inn data i

svært store mengder. Antall insektarter ved Østensjøvannet nærmer seg nå 2 400! På rundt 1,5 km² i Oslos byggesone er det påvist rundt 13 % av alle insektarter i landet. Naturrelaterte arealer er så vidt over 1 km².

Vi kan ikke nevne alle artene som har kommet inn, men nevner blomsterflueartene nåleblomsterflue, lang gressblomsterflue og nordlig rotlusblomsterflue. Dette betyr at 103 arter fra denne familien er påvist i Østensjøområdet miljøpark.

Nye rapporterte arter i 2023 er:

1. Biller: Scarbiden hårgullbasse (*Cetonia aurata*) funnet i 2023 ved Bogerudmyra av Hanne Refsem.

2. Tovinger: Flatfotfluen (*Agathomyia falleni*) funnet ved Bølerbekken av Arve Græsdal.

Sommerfugler:

3. Tusmørkesvermeren Dagsvermer (*Macroglossum stellatarum*) - ved sydenden av vannet av Annuj Koomar.

4. Nymfevingen Rødflekket perlemorvinge (*Bolaria euphrosyne*) - på vestsiden av Bogerudmyra av Frank Alm Haugen.

5. Måleren Grå syremåler (*Timendra griseata*) - på vestsiden av Bogerudmyra av Frank Alm Haugen.

Dekkfrøede planter:

6. Rubladfamilien Gjerdeforglemmegei (*Myosotis sparsiflora*) - på vestsiden av Bogerudmyra av Jan Wesenberg (se bilde og artikkel et annet sted i bladet).

Sopper:

7. Fluesopper: Gul kamfluesopp (*Amanita crocea*) - i Kirkeskogen av Kristian Victor Seres.

8. Honningsopper: Skoghonningsopp (*Armillaria borealis*) - vest for Sjøli av Audun Skrindo. Foto: Berit Nyrud.

9. Bjerkandera: Røykkjuke (*Bjerkandera fumosa*) – Bølerbekken av Arve Græsdal.

Med unntak av siste bildet er fotografen identisk med finneren. Bildene er lastet ned fra artsobservasjoner.no etter tillatelse av finnerne. Det siste bildet er lastet ned fra samme sted etter tillatelse fra fotografen. Kun funnet av gjerdeforglemmegei er validert. Se artikkelen om Gjerdeforglemmegei på side 28.

Østensjøboka – årets julegave

Denne helt ferske boka handler om Østensjøvannet og miljøparken, den unike naturen og områdets kulturminner og historie. Området har vært beskrevet som «et naturdokument av verdensklasse».

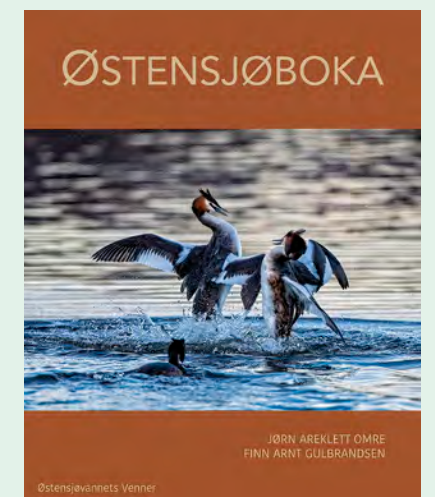
Boka har enestående bilder tatt av Jørn Areklett Omre / Norske natur-fotografer. Finn A. Gulbrandsen, som kjenner området bedre enn noen annen, tar oss med på en tur i det lille som er igjen av det opprinnelige Østensjøområdet. Svært mange naturtyper er her samlet på et lite geografisk område. Dette bidrar til det meget store biologiske mangfoldet, inneklemt i byens byggesone. Her finnes mange svært uvanlige arter og et unikt fugleliv.

Vi får en innføring i foreningens arbeid, gjennom 40 år og i dag, og ikke mist det omfattende arbeidet foreningens dugnadsgjeng utfører. Boka har også innlegg fra Amund Kveim og Leif-Dan Birkemoe.

Ikke bare har boka flotte bilder, den vil også gi deg ny kunnskap

og forståelse for verdier i Østensjøområdet.

Den forrige boka om Østensjøvannet ble raskt utsolgt fra forlaget. Benytt anledningen nå til å sikre deg denne. Den vil koste 375 kr. og kan bestilles på post@ostensjovannet.no.

Bokomslaget til Østensjøboka.
Foto: Jørn Areklett Omre / NN

Dronefoto av Østensjøvannet. Foto: Jørn Areklett Omre / NN. Etter særlig tillatelse til dronebruk av Statsforvalter.

Rødrandkjuke

Når nattemørket faller på, åpner skogens soppkafé

Viltkameraer har gitt oss svar på hva gaupe, ulv, jerv og bjørn holder på med. Men kan kameraer også hjelpe oss til å forstå noen av de mindre dyra? Det gjennomsnittlige dyret er tross alt bitte lite: det er cirka 90 pattedyr i Norge, og antakelig over 23 000 insektarter.

Tone Birkemoe og Lisa Fagerli Lunde, Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning, NMBU.

Insektene har stor betydning for natur og matproduksjon – vi klarer oss ikke uten dem. Men hvilken betydning har de egentlig for sopp? Det bør vi absolutt vite mer om. Sopp er den viktigste nedbryteren av løv, barnåler og trær på skogbunnen. Og kan fordøye stoffer som få andre organismer kan ta i bruk.

Rød dekorasjon

Som vakker pynt på granstubber og trestokker finner vi rødrandkjuka. Halvmåneformet og med klar rød farge nær kanten, på samme sted, år etter år. Rødrandkjuka er hard, seig og uegnet som menneskeføde. Men det finnes mindre soppspisere som har rødrandkjuka som favoritt. Nylig monterte vi viltkameraer på undersiden av rødrandkjuker og tok bilder hvert 10 minutt for å undersøke hvilke av skogens småkryp som besøker denne kjuka.

Soppgjester med ulik agenda

Vi tok mer enn 80 000 bilder. På en fjerdedel av bildene så vi grupper av «rødrandkjukebilla» (*Gyrophana boleti*). Denne billen er bare 1 mm lang og lever hele sitt liv på kjuka; som larve bor den inne i de ørsmå sopp-porene, og som voksen sitter den på utsiden.

Vi fikk også 6248 bilder av andre virvelløse dyr. Biller var de klart vanligste gjestene, etterfulgt av edderkopper, fluer, mygg, snegler og skolopendere. Skolopendere er en egen klasse av leddyr som kan minne litt om tusenbein, men har færre bein og er glupske rovdyr. Mange dyr var bare synlige som uklare skygger, men vi klarte å kjenne igjen hele åtte billearter. Alle disse, med unntak av rødrandkjukebilla, var over 5 mm lange.

Rødrandkjukebilla med masse sporer. Foto: Tone Birkemoe

Vi fant både soppspisende løv- og grangnagbiller som begge spiser på soppen. Og en rovlevende slektning av rødrandkjukebilla med vakre svarte og røde striper. Mygg og fluer så vi ofte – blant annet de soppspisende larvene til spinnmygg – og vindusedderkopper og skolopendere på jakt etter smådyr.

Noen av våre rovdyr var av den aktive sorten – og vi fant dem sjelden på mange bilder etter hverandre. Skolopenderne hadde dårligst tid og besøkte bare kjuka et kvarters tid. Rovbillen med de vakre svarte og røde stripene brukte om lag 20 minutter per besøk for de suste videre til nye jaktmarkeder.

Soppspiserne derimot ruslet rundt og kunne bruke mange, mange timer i matfatet. En enkel løvgnagbille var faktisk til stede i hele 20 timer og 20 minutter. Hvor den hadde gått var tydelig ved å følge «beitespor» på undersiden av kjuka.

Om dyrene trivdes sammen? Vel, her var det flere «venner» og «fiender». De soppspisende gnagbillene var knapt til stede om rødrandkjukebilla bodde der. Kanskje kranglet de om den samme maten? Den rød-svarte rovbillen derimot ville helst være der rødrandkjukebilla var. Mest sannsynlig står rødrandkjukebilla høyt på rovbillas meny.

Nytt liv på døde trær

Høsten 2020 ble det felt flere store grantrær i hassel- og hagemarkskogen sør for Tallberget. Både høystubber, det vil si den delen av stammen som fortsatt står oppreist, og stammen som nå ligger på bakken, er enkle å få øye på. Veden har nå blitt bolig for en lang rekke organismer som elsker bartrær, og er mer levende enn noensinne. Og den har blitt en viktig kafé for fugler, spissmus og edderkopper som gjerne vil ha en insekt- eller soppmiddag. Med tiden vil næringen i trærne bli tilbakeført til jorda. Og den viktigste nedbryteren er sannsynligvis rødrandkjuka. I tillegg til sopptråder inne i treverket, har rødrandkjuka nå fått fruktlegermer - godt synlig utenpå veden - tre år etter at trærne var felt. Dette er til stor glede for noen bittesmå soppspisere. Lurer du på hvem de er eller når du bør ta en titt for å se dem neste sommer? Da kan du lese mer om dette i historien om soppkafeen. Historien ble publisert på Forskning.no i september 2023.

Rødrandkjukebilla (*Gyrophana boleti*) er bare 1 mm lang og lever hele sitt liv på kjuka. Foto: Viltkamera

Denne høystubben står rett ved turveien sør for Tallberget og er lett synlig. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Sporekafé med begrenset åpningstid

Rødrandkjuka har ikke frø slik som plantene, men produserer sporer som kan bli til nye kjuker. Og sporer produseres i mengder. Hele kjuka kan faktisk bli hvit når sporene slippes. Det største «slippet» er på natta i mai og juni. Og det var akkurat da de fleste billene var aktive.

Sporene inneholder verdifull næring som flere billearter kan dra nytte av, så sammenhengen mellom sporekafeens åpningstid og billebesøk gir god mening. Mygg, fluer og skolopendere la besøket til senere på sommeren. Så de hadde

nok noen andre grunner til å komme på besøk.

Kan rødrandkjuka ha nytte av å åpne sporekafé?

En soppspore kan ikke gjøre annet enn å blåse med vinden. Den har ingen vinger, ingen «seil» å fly med og ingen mulighet for å lete opp den perfekte, nydøde trestokken der den neste sopp-generasjonen kan leve. Nylig fant vi ut at de vanligste billene som besøkte rødrandkjuka også hadde spiredyktige sporer utenpå kroppen og inne i tarmsystemet.

Med andre ord, en spore som følger med utenpå kroppen, eller kommer ut som insektbæsj vil mest sannsynlig vil kunne spire på en ny trestokk. Så, å ha mange kafégjester kan være lurt - også for soppen.

For noen år tilbake fant vi ut hva som vil skje med soppsamfunn i en ospestokk om insekter ikke kunne besøke den. Det vi fant, etter å ha utestengt insekter i to år, var at soppsamfunnet endret seg betydelig. Og jommen var det ikke fortsatt forskjellige der da vi sjekket stokkene på nytt etter 5 år, selv om insektene hadde hatt fri tilgang de siste tre årene.

Så insekter på trestokkesøk kan helt klart ha en betydning for soppene som bor der. Akkurat nå undersøker vi det samme på granstokker, men de resultatene må vi vente på noen år til.

Flere insekter på sopptur?

Kameraer kan absolutt hjelpe oss med å forstå hva insekter holder på med. Vi drømmer om å kameraovervåke flere sopparter – finne ut av hvilke insekter som er venner med hvem, hvor ofte de kommer på besøk og om de besøker sporekafeene innenfor eller utenfor åpningstiden. Og i denne kunnskapen ligger nøkkelen til å forstå deres funksjon. Som spredere av soppsporer, som mat for hverandre, som konkurrenter og som viktige brikker i skogens store puslespill.

Referanse:

- Quantification of invertebrates on fungal fruit bodies by the use of time-lapse cameras - Lunde - Ecological Entomology - Wiley Online Library

Hvordan det ble tatt bilder av dyrene. Foto: Tone Birkemoe

Gul nøkkerose

Det finnes 4 arter av nøkkeroser i Norge, fordelt på to slekter: den ene er hvit (*Nymphaea*), og den andre er gul (*Nuphar*). Det er den gule vi finner i Østensjøvannet.

Leif-Dan Birkemoe

I noen tiår var vannvegetasjonen og med det også gul nøkkerose nesten borte fra vannet. Dette kommer klart frem av Statusrapporten som ble lansert i 2007:

«Østensjøvannet er en av få norske innsjøer der det kan dokumenteres et gradvis og nesten fullstendig sammenbrudd i vannvegetasjonen, i hovedsak som følge av vedvarende, kraftig overgjødning med algeoppblomstringer og svært dårlige lysforhold i innsjøen.

På 1950-60 tallet var Østensjøvannet en av de botanisk rikeste innsjøene i Norge med hele 20 vannplanter registrert. På midten av 1990-tallet var det ikke mulig å påvise mer enn 2-3 arter i selve innsjøen; små mengder av de meget forurensnings-tolerante artene vasspest og butt-tjønna, og kanskje noen tilfeldige forekomster av «kanal-arten» storandmat. I 1993 ble ikke

engang vasspest observert i innsjøen. Her kan man altså snakke om et nesten 100 % tap av mangfold i løpet av noen få tiår».

Butt-tjønna har noen uanselige blomster som sitter i plantens aks og vasspest er en fremmed og uønsket plante som er vanskelig å forutsi når oppblomstringen inntreffer. Gul nøkkerose er den eneste vannplanten vi har som både er vakker og godt synlig.

Det er på nordvestsiden av Østensjøvannet den gule nøkkerosen nå har hatt størst utbredelse og der man har lettest adkomst. I sør er det ingen forekomst, da må man over til Klopptjern på Bogerudmyra. Uansett er det vanskelig å finne det rette sted for å betrakte nøkkerosen i Østensjøvannet. Men bruker du kikkert vil du lett kunne se blomsten.

De store flytebladene danner en overflate som småfugler lett kan bevege seg på. Linerlen som sitter på blomsten, var tydelig på søk etter insekter som pollinerer på blomsten. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 24.06.2023.

Gul nøkkerose

Kjennetegn: Gul nøkkerose er en vannplante, og både blad og blomster er festet på bunnen. Stenglene er hule, slik at delene av planten som er under vann får luft. Gul nøkkerose har ikke kronblad, men noen runde gule begerblad som likner på kronblad.

Det er de fem gule begerbladene som er mest synlige. Innover i blomsten som er 4-5 cm bred, sitter mange kronblad som danner en overgang til støvbærerne. Den blomstrer i juni – juli.

Gul nøkkerose vokser i tjern og innsjøer, både i næringsrikt og næringsfattige vann. Planten vokser ofte sammen med hvit nøkkerose. Den er nokså vanlig på Østlandet inn til Hedmark og Oppland og i kyststrøk nord til Sogn og Fjordane. I Trøndelag fins den spredt fra Holtålen nord til Leka. I Finnmark fins den i Sør-Varanger. Planten har vært brukt som medisinalplante. Den kan forveksles med soleinøkkerose, men denne er en del mindre.

Kilde: Miljolare.no og Artsdatabanken

Sæves Gravsteiner A.S.

Vår gravstein - din trygghet

familier kan komponere gravstein ved bruk av «Steinbygger'n».

5 års

opprettingsgaranti

20 års

materialgaranti

*Navntilføyelse, på eksisterende gravsteiner koster fra 5500kr alt inkludert.

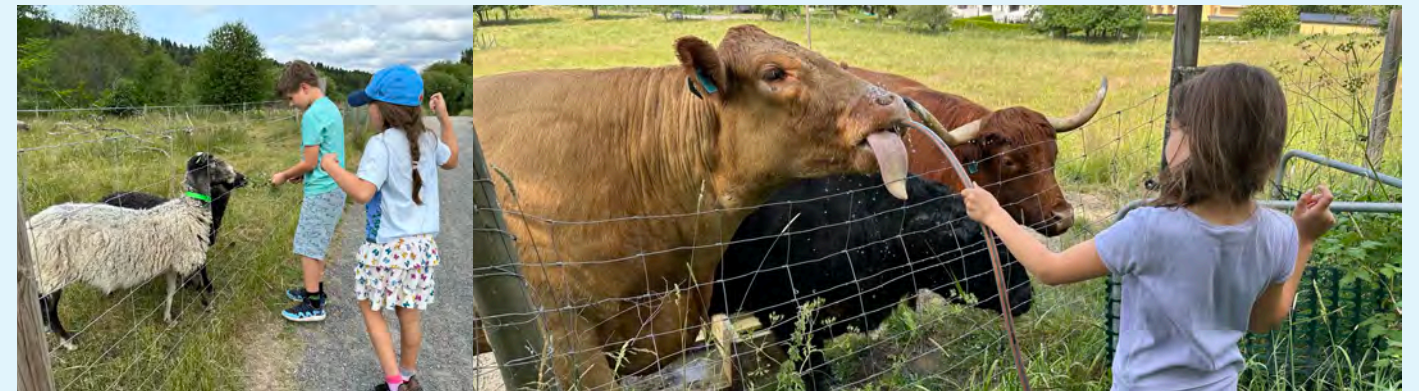
Maria Dehli vei 40, Port 11, 1083 Oslo | Tlf: 23 30 05 30 | post@gravstener.com

10% avslag ved henvisning til denne annonsen. Gjelder frem til 1. juli 2024.

Beitene sommeren 2023 – først varmt og tørt - og så vått

En ganske spesiell sommer. Forsommeren var varm og ekstremt tørr. I august kom uværet «Hans» med voldsomme nedbørsmengder. Ved Østensjøvannet kom det styrtregn siste helg i august. Det ga oversvømte turveier flere steder og Bekkasinmyra ble ekstremt våt.

Tekst: Tore Nesbakken. foto: Leif-Dan Birkemoe

Sauene på Bekkasinmyra kom gjerne bort til gjerdet og tok imot litt gress.

Kuene som beitet på Bakkehavn får friskt vann i sommervarmen. Normalt får dyrene vann fra et fat. I dette tilfellet var det oppstått en feil i vanntilførselen.

Bakkehavn

For femte år på rad var det kyr på beitet og igjen var det de «faste gjestene» som var på besøk; Buste, Tjorven og Blondi. Dyrene ble utplassert av sin eier Lise Hartviksen fra Nittedal den 6. juni. Etter styrtregnet siste helg i august ble de hentet tilbake 29. august. Dyrene hadde da tydeligvis ingen lyst til å forlate beitet. Etter å ha fått en brødbit rømte dyrene resolutt hver sin vei og endte opp øverst oppe i enga. Ved hjelp av et langt rødt plastnett ble dyrene så ledet trinnvis ned mot lastebilen som skulle transportere de hjem. Buste var den første som vandret om bord tett fulgt av Tjorven og Blondi. Ifølge Lise har hun aldri før strevd så lenge med å få samlet dyrene.

Også i år var det et kort besøk av sauer. På Østensjødagen 10. september var noen dyr plassert i en liten innhegning på selve tunet. En annen flokk var ute på beitet og her demonstrerte Lise med hjelp fra gjeterhundene Tim og Greg teknikken med samling av sau ved hjelp av gjeterhund. Et veldig populært innslag som samlet mange tilskuere hver gang det ble gjennom-

ført. Takk til Lise både for lån av beitedyrene og for oppvisningen med gjeterhundene på Østensjødagen. Vi ønsker dem alle tilbake i 2024.

Bekkasinmyra

I år ankom sauene beitet på Bekkasinmyra 23. mai. Det er viktig at sauene kommer ut på beitet så tidlig som mulig for å forhindre at uønskede arter som høymol og mjødurt får tid til å etablere seg og dominere beitet. 15 dyr - 5 voksne og 10 lam – ble utplassert av eieren Roy Holth, godt assistert av gjeterhunden Aro. Som i tidligere år var sauene også i år av rasen norsk pelssau, en kryssning av svensk Gotlandsfår og den «gråblå» varianten av spælsau.

Den ekstreme tørken på forsommeren ga ingen problemer, Bekkasinmyra er av natur svært fuktig. Fram til dyrene ble hentet tilbake var det ikke rapportert noen uheldige episoder ved beitet, hverken rømninger eller episoder med hunder ved gjerdet. Sauene er meget populære blant turgåerne som passerer beitet. Hver gang jeg har passert beitet i sommer sto barn og

voksne ved gjerdet og det må være tatt hundrevis med bilder av dyrene.

Om tørke ikke er noe problem på Bekkasinmyra er styrtregn noe annet. Den ekstreme nedbøren siste helg i august førte til flom i tilførselsbekkene til Østensjøvannet. Vannstanden steg kraftig og store deler av beitet ble utsatt for flomvann. Sauene fant nesten ikke en tørr flekk å oppholde seg på. Eierne ble kontaktet og mandag 28. august ble dyrene hentet hjem til gården i Sørkedalen. Da hadde vannet trukket seg tilbake, men mattilgangen og kvaliteten på beitevannet i Ulsrubekken var usikker.

Takk til Roy for lån av sauene og velkommen tilbake i 2024!

Flere beiteområder ved vannet?

Både på Bakkehavn og på Bekkasinmyra ser vi at beitingen reduserer/fjerner dominansen av uønskede arter. Ideen om beiting på flere steder ved vannet (Slora, Vassenga) er derfor fortsatt aktuell, men det har heller ikke i år skjedd noe konkret på dette området.

‘Lille Hans’ og ekstreme flommer i Oslo og Østensjøområdet

I denne artikkelen beskrives hvordan flommen ‘Lille Hans’ rammet Oslo og Østensjøområdet 26-27 august 2023. Flommen var en av de mest ekstreme som har inntruffet i vårt område og satte store spor langs vassdragene Ljanselva, Alnaelva og Østensjøvannet med Østensjøbekken.

Tekst og foto: Tor Hjukse

August 2023 var en måned preget av storflommer, først ‘Hans’ og deretter ‘Lille Hans’ i slutten av august. ‘Hans’ inntraff pga. mye nedbør i 2-3 dager (7.-9. august). Spesielt de nedre delene av de store vassdragene, som Drammensvassdraget med Hallingdal, Valdres og Glommavassdraget på Østlandet ble hardt rammet. I løpet av tre dager falt over 100 mm nedbør over store deler av Østlandet og det ble nye nedbørrekorder for mange målestasjoner. Dette er største nedbørmengde på over 100 år på Østlandet når det tas hensyn til hvor stort område som fikk over 100 millimeter nedbør. Deler av Sverige, Finland og Baltikum ble også berørt.

‘Lille Hans’ var betydelig mer intens, kortvarig og lokal. I Oslo-området og deler av Østfold falt det mellom 60 og 100 mm fra ettermiddag 26. august til søndag morgen 27. august. Hoveddelen av nedbøren falt i løpet av om lag 12 timer. Dette forårsaket storflom i de mindre vassdragene i vårt

nærrområde og infrastrukturen ble alvorlig rammet av skader.

I vårt nærrområde ble det på Meteorologisk Institutt (MI) sine stasjoner målt en døgnnedbør på hhv. 94,8 mm Oslo Lambertseter, 83 mm Nordstrand, 76,7 mm Oslo-Østensjø, 73,7 mm Oslo Trasop, 72,5 mm Oslo Ryen. Ut fra observasjonene under ser vi at Østensjø med Nordstrand var de urbane områdene i Oslo som ble hardest rammet. På Ørje i Østfold ble det målt 96,3 mm.

Hvor ekstrem var nedbøren og hvilke konsekvenser fikk det?

Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE), Meteorologisk Institutt (MI), Jernbaneverket (nå Bane Nor) og Statens Vegvesen har gjort analyser av dimensjonerende kortidsnedbør for forskjellige varigheter opp til 1 døgn (se NVE rapport nr. 134 fra 2015 og DNMI rapport nr. 24 fra 2015). Der finnes blant annet oversikt over

fylkesvis høyeste registrerte nedbørmålinger for forskjellige varigheter og for 12 timers nedbør er høyeste målte verdi for Oslo 85,6 mm.

Nedbørmålingene fra www.seklima.no i Oslo området for 12 timers varighet under ‘Lille Hans’ viser for MI’s forskjellige målestasjoner i Stor-Oslo området hhv. 89,9 mm Oslo-Lambertseter, 73,5 mm Oslo-Østensjø, 84,3 mm Svartskog, 72,6 Tryvannshøgda, 69,9 mm Oslo-Trasop og Ørje 101 mm. Andre stasjoner i Oslo har nedbør mellom 60 og 70 mm. Det innebærer at 12 timers nedbøren målt på Oslo-Lambertseter er det høyeste som noen gang er registrert i Oslo området etter at målingene startet.

Nå vil det ikke nødvendigvis være entydig sammenheng mellom målingene av de største nedbørhendelsene og de største flommene i vassdragene. Dette henger sammen med størrelse på vassdragene, graden av selvregulering og nedbørvarig-

heten. Eventuell snøsmelting og temperatur under hendelsen samt fuktighetstilstanden i tilsigsfeltet ved starten av episoden har stor betydning.

I Oslo området har vi beregninger av vannføring (beregnet fra observert vannstand) i enkelte vassdrag. Dette vil normalt være de sikreste målingene for å vurdere gjentakintervallet på flommene. Det er imidlertid svært krevende å etablere lange, kontinuerlige og gode måleserier av vannstand/vannføring i uregulerte vassdrag. Kun 3 stasjoner har måleserier lenger enn 50 år i Oslo området.

Gryta (NVE 6.10.0) målestasjon måler vannføringen fra et felt på ca. 7 km² og ligger på østsiden av Maridalsvannet. Stasjonen har vært i drift siden 1967. Flommen i august målte et døgnmiddel på 3,369 m³/sek og en flomtopp på om lag 6,79 m³/sek som er det nest høyeste som er målt. I oktober 1987 ble flomtoppen beregnet til 6,94 m³/sek. Flommen ble estimert til godt over en 50 års flom.

I Sæternbekken (NVE 8.6.0 feltareal 6,28 km²) i Bærum er ‘Lille Hans’ flommen den største med en flomtopp på 8,67 m³/sek. 16 januar 2008 ble den nest største målt til 8,19 m³/sek. Dette var nok en kombinert snøsmelting og regnnedbørflom og feltet er noe mer høytliggende, opp mot 400 moh. Målingene startet i 1971. Flommen ble estimert til godt over en 50 års flom.

Bjørnegårdssvingen målestasjon i Sandvikselva (NVE 8.2.0 feltareal 190,8 km²) hadde en flomtopp på 138,8 m³/sek og et døgnmiddel på 83,2 m³/sek. Målingene

her startet i oktober 1968. Denne flommen ble estimert til å være en 50 års flom. Dette vassdraget er imidlertid betydelig større enn de vi finner i vårt nærrområde.

Alnaelva har en målestasjon (NVE 6.78.0 feltareal 53 km²) ned mot Kværnerbyen. Denne er imidlertid av nyere dato, den startet i juli 2019. Det mangler imidlertid data for denne på www.sildre.nve.no muligens pga. mye drivgods i elva som ødelegger målingene.

Ljanselva (NVE 6.43.0) med tilsigsfelt på om lag 40 km² kommer fra Lutvann, videre gjennom Nøklevann før den kommer ut ved Fiskevollbukta i Oslofjorden der vannføringen måles nær utløpet. Måleserien her er også svært kort, den ble startet i juni 2019. Flommen 27. august er imidlertid den absolutt største som er målt der med et døgnmiddel på 7,3 m³/sek og en høyeste flomtopp på om lag 33,7 m³/sek. Måleserien er altfor kort til å estimere gjentakintervallet for flommen.

Østensjøvannet har et tilsigsareal på om lag 12 km² og ned til utløpet i Alna ved Bryn stasjon er det totalt tilsigsareal på 13,3 km². Slik sett er tilsigsarealet noenlunde sammenlignbart med Gryta. En bør og ta i betraktning at nedbøren var noe mer intens i Østensjøområdet enn det som er målt ved Kjelsås og Tonsenhagen. Med en nedbørvarighet på 12 timer vil en ha noe i nærheten av kritisk varighet for feltet. Det vil si at alle deler av feltet har nær maksimale bidrag til vannføringen ved utløpet. Det finnes en målestasjon for vannstanden i Østensjøvannet, men ingen vannføringsmålinger.

Hvilke virkninger hadde ‘Lille Hans’ for Oslo og spesielt Østensjøområdet?

Oslo-området – skader på infrastruktur

Flommen denne helgen var en ren nedbørhendelse uten snøsmelting. Ut fra vannføringsmålingene i Gryta fra 1967 og Sæternbekken fra 1971 er det ingen kombinerte regn/snøsmelteflommer som er større enn ‘Lille Hans’. Det er sannsynlig at slike tilfeller heller ikke er dimensjonerende for et lite og lavtliggende vassdrag med stort innslag av urbane områder som Østensjøbekken ned til Bryn. ‘Lille Hans’ medførte langt større skader på infrastrukturen i Oslo området enn skadene etter storflommen ‘Hans’ 7.-9. august. Dette henger først og fremst sammen med at nedbørintensiteten over kort tid var betydelig større. Veier, bane og kjellere fikk merke de store nedbørmengdene og forsikringselskaper, brannvesen og 110-telefonen kunne melde om rekordmange henvendelser pga. oversvømmelser, erosjon og jordras.

I mindre vassdrag i byområder vil det nettopp være styrtregn over kortere tidsperioder som har størst skadepotensial. Dette er utfordringer moderne byplanlegging har blitt oppmerksom på for alvor.

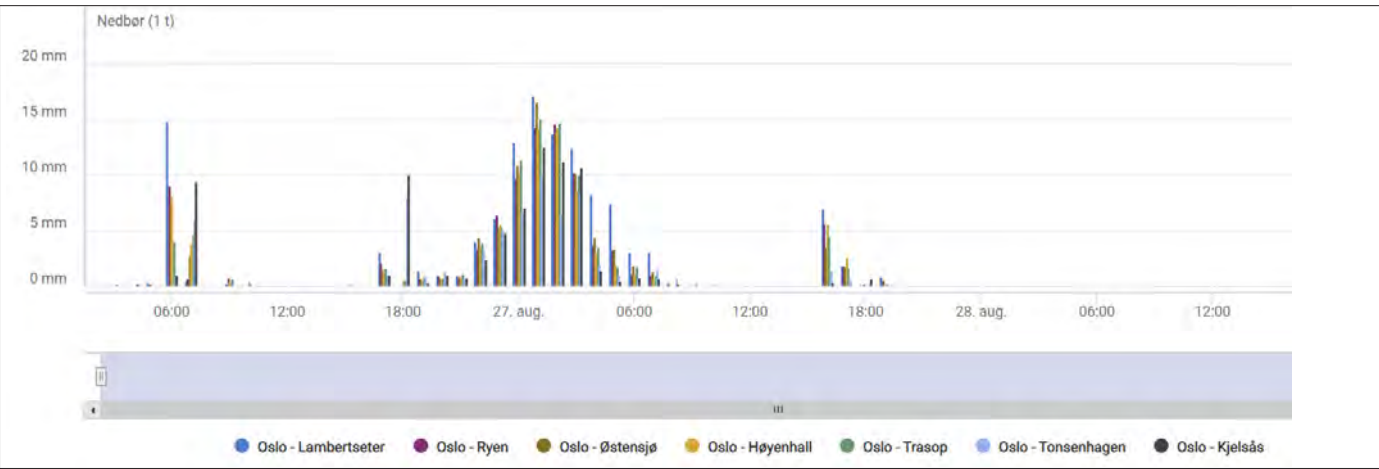
Østensjøområdet – turveier og jernbanespor ble rammet

‘Lille Hans’ flommen i Østensjøområdet må ha vært en av de mest ekstreme flommene siden målingene startet. Dette basert hovedsakelig på nedbørmålingene som viser at 12 timers nedbøren her var den største i Oslo under flommen.

Hvis vi ser på Østensjøvannet denne søndagen så steg den til om lag 60 cm over

Figur 1 viser målt døgnnedbør for utvalgte stasjoner i Oslo området under ‘Lille Hans’.

Figur 2. Målt timesnedbør for aktuelle stasjoner i Østensjø og Maridalsoområdet under ‘Lille Hans’.

normalvannstanden. Turveien rundt vannet ble rammet, samt oversvømte randsoner. Vannstanden i Østensjøvannet er styrt av lukearrangementet ved nordenden der vannet tappes ned i en tunnel som har utløp i Alnaelva ved Bryn jernbanestasjon. Denne tunnelen ble laget i starten av 1960 tallet.

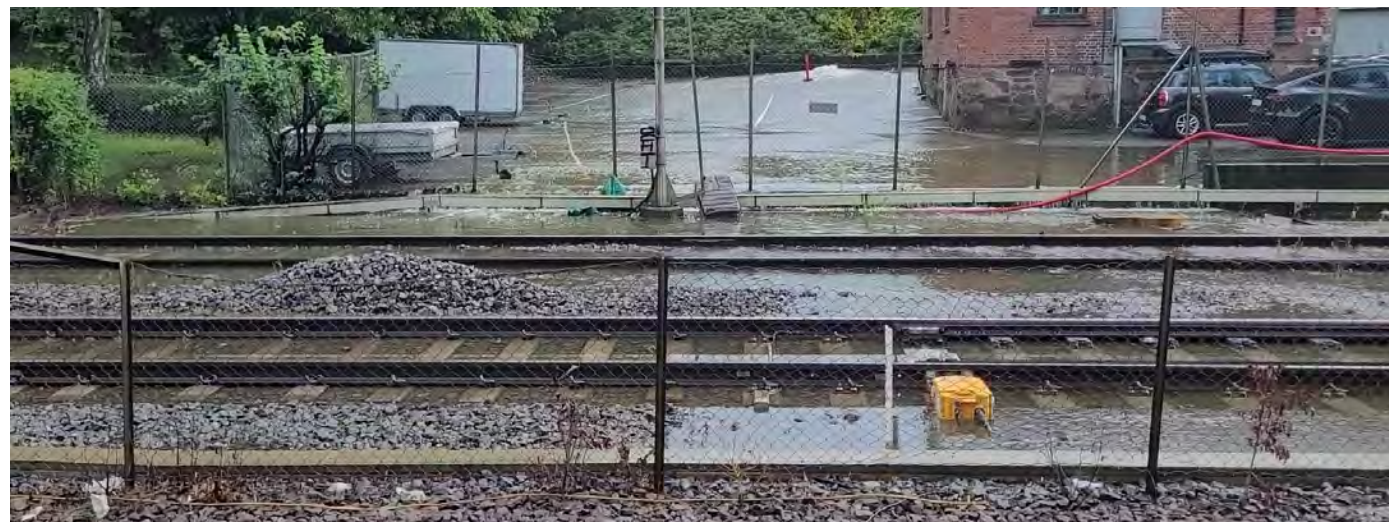
Denne søndagen ble jernbanesporene ved Bryn stasjon satt under vann. Bildet under viser situasjonen i området ved 16-17 tida. Som en kan se flommer vannet opp av en kum på gårdsplassen ved siden av jernbanesporene. Dette forårsaket oversvømmelsen av sporene. Ifølge Oslo Vann og Avløpsetat (OVA) har tunnelen fra Østensjøvannet stor kapasitet fra Østensjøvannet ned til området ned mot jernbanesporene. Imidlertid har tunnelen/kulverten under disse mindre kapasitet og den er nok av betydelig eldre dato. Dette er nok årsaken til at vannet flommer opp av kummen. Overvannet fra veisystemene blir jo ledet inn i tunnelen og dette kombinert med stor vannføring oppstrøms i tunnelen gjør at maksimal kapasitet ble nådd og vannet kom opp av kummen.

'Lille Hans' hadde store virkninger i Alnavassdraget og Ljanselvassdraget. Områder langs elvene ble mye erodert spesielt ved krappe elvesvinger.

En befarig fra Bryn bro ned mot Kværnerbyen viste f.eks. store skader på steinplastringen ved Kruttverket og på broen over elva rett nedenfor. Plastringen som vises på bildet, er av ganske ny dato etter at støttemuren her ble tatt av flommen 2.9.2015. Mengder av drivgods og tømmer ble ført med elva nedover. I tillegg ble det

Bilde fra Kruttverket og den steinplastrede støttemur.

Bilde tatt fra Bryn jernbanestasjon mot sørøst søndag ettermiddag 27. august.

utfordringer i boligområdet ved Kværnerbyen samt Bane Nor's store togparkeringsområde i Lodalen som ble stengt i flere dager.

Høstflommen 2.9.2015 medførte enda større oversvømmelser i dette boligområdet. En del av årsaken var da at det foregikk arbeider i tunnelen for Alnaelva ned til sjøen som reduserte tunnelkapasiteten. 12 timers målt nedbør den dagen varierte fra 51 mm ved Ryen til 82 mm ved Haugenstua og for andre stasjoner i Groruddalen i størrelsesorden 60-70 mm.

Langs Ljanselva ble turveien ved Skullerudstua delvis vasket bort. E6 sørover ble stengt ved Abildsø pga. jordras.

Et tilbakeblikk fra tidlig 1960 tallet

Før tunnelen fra Østensjøvannet ble bygget tidlig på 1960 gikk utløpet i Østensjøbekken uten vesentlig fall før det nådde ned mot Harry Fett's eiendom ved Bryn senter. Her var kapasiteten svært begrenset. Dette medførte årvisse flommer i Østensjøvannet og store problemer på grunn av utbyggingen av Østensjøbyen. Etter hvert kom det store veisystemer med bl.a. E6 og etablering av Bryn senter med boligområder i dette området. En tilsvarende hendelse som 'Lille Hans' ville i dag ha medført betydelig større stigning i vannstanden i Østensjøvannet uten dagens tunnel som har betydelig større kapasitet.

Kort oppsummering og konklusjon

Gitt de forventede klimaendringene framover med mer intenst styrtregn vil det være viktig å fordroye vannets ferd mot utløp til havet ved å bruke topografiske egenskaper i vassdraget. Å lede vann ned i lukkede rørsystem skaper store problemer når kapasiteten blir for liten. Utvidelse av slike anlegg er svært kostbart, og en må derfor ha fokus på lokal overvannshåndtering ved å benytte terrenget i størst mulig grad. Slik sett fungerer Østensjøvassdraget med Østensjøvannet nettopp slik.

I Alnavassdraget er det kun innsjøer helt øverst i vassdraget. Disse demper ikke flommene vesentlig. Nedover i Groruddalen er det heller ikke store muligheter til å dempe eventuelle flomtopper ved lokal overvannshåndtering. Det betyr nok at spesielt de nedre deler av Alnavassdraget må være forberedt på flommer som minst er av tilsvarende størrelse som 'Lille Hans'.

Flommen vi opplevde i vårt nærområde har ut fra måleserier i sammenlignbare vassdrag i Oslo området et sannsynlig gjentakintervall på opp mot 100 år.

Ny fugl på Bøler T-banestasjon

I 2016 ble de fem T-banestasjonene Skullerud, Bogerud, Bøler, Ulsrud og Oppsal valgt som lerret for et midlertidig gatekunstprosjekt og gitt et kunstnerisk løft. Reisen langs Østensjøbanen ble en "kunstsafari", og stasjonenes fasader ble forvandlet til gatekunstverk, heter det i en pressemelding fra Sporveien i september 2023.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

I 2023 hadde været og tiden satt sitt preg på kunstverkene, verkene hadde begynt å flaske av, og andre former for slitasje hadde oppstått. Når da Østensjøbanen uansett skulle holde stengt i sommer og stasjonene var tomme for passasjerer, grep man muligheten for å revitalisere kunsten mens kunstnerne hadde albuerom.

– Sporveien har lang tradisjon med å inkludere kunst på T-banestasjonene sine. Gjennom arbeidet med «Sporveiskunst» ønsker vi å legge til rette for at stasjonene blir viktige og gode byrom for formidling av kunst og kultur-oplevelser til Oslos innbyggere. Med over 40 000 daglige reisende på Østensjøbanen har kunstverkene blitt en del av reiseopplevelsen for mange, sier konserndirektør for kommunikasjon og samfunn i Sporveien, Torgeir Kristiansen.

Unike stasjoner

Målet med oppfriskningsprosjektet har vært å bevare den opprinnelige tanken om det unike på hver stasjon, der ulike kunstnere og tilnærminger gir en variert visuell opplevelse. De opprinnelige kunstnerne ble invitert tilbake for å restaurere eller erstatte verkene sine. Dette initiativet sikrer at prosjektets opprinnelige intensjon blir ivarettatt.

Fra nøtteskrike til ugle

I Sothøna nr. 52 2016 hadde vi en presentasjon av maleriene på Bøler stasjon der natur var representert med en nøtteskrike og salamander som også kunne forveksles med en gjedde. Den gang fortalte kunstneren Diana Ailin

Kalmer Kinnerød at hun hadde Østmarka og Ulsrudvann i tankene, ikke underlig når hun bor i Rustasaga. Det er samme kunstner også denne gang og det er derfor sannsynlig hun har holdt seg til arter som lett kan oppleves i Østmarka. Uglen og frosken kan også like gjerne bli påtruffet ved Østensjøvannet.

I pressemeldingen opplyses det at hun har studert ved blant annet Kunst- og Håndverksskolen. Maleriene er ofte fotorealistiske med surrealistiske trekk, og det kan vel være tilfelle på Bøler T-banestasjon.

Uglen kan vel beskrives som fotorealistisk med visse surrealistiske trekk.

Bekkeåpninger i nordenden

Amund Kveim

Østensjøbekken, den gamle utløpsbekken fra Østensjøvannet, ligger i rør de første 70-80 meterne nordover fra vannet. Her planlegges det nå bekkeåpning.

Nesten alt vann fra Østensjøvannet går via en damluke i nordvest, gjennom en tunnel ned til Alna ved Bryn jernbanestasjon. Men den gamle bekken skal nå vitaliseres slik at den kan gå mer eller mindre åpen helt ned til Mølledammen Christinedal, rett øst for Bryn senter. I dag er det så å si ingen vannføring og bekken er stedvis i ferd med å gro igjen.

Området der bekken skal åpnes er på vestsiden av Vadedammen, den kunstig anlagte dammen nord for Østensjøvannet. Det er vanskelig å få til en fullstendig åpning. Til det er det for mye infrastruktur i bakken som i så fall måtte legges om. Det ville være et kraftig fordyrende element.

Samtidig planlegges det å åpne Manglerudbekken de siste meterne ned til vannet. Dette er den lille bekken som renner ut i Østensjøvannets nordvestre hjørne.

Et forprosjekt er igangsatt for å finne en god utforming. En gjennomføring er trolig ikke mulig å få til før i 2025. Det er Bymiljøetaten som står bak tiltaket.

I bakken opp mot Manglerud kommer Manglerudbekken frem i dagen øst for turveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Østensjøbekken før den ble lagt i rør nordover fra vannet. Bildet er tatt i siste halvdel av 1940-tallet. Østensjø lokalhistoriske bilder, ID B20050152.

Østensjøbekken har liten vannføring nedstrøms mot Granhekkveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Elektrisk rotorklipper på Vassenga

Vegetasjonstypen fuktenger ved Østensjøvannet krever gamle driftsmetoder som nå kan løses med nye hjelpemidler.

Jordstykket nord for Bølerbakkens utløp og vest for turveien kalles Vassenga som er en fukteng, dvs. fuktig/våt mark. Skjotselen av noen av de gamle fukteng- og slåtteeengene ved Østensjøvannet er tatt over av Oslo kommune, og skjottes etter gamle driftsmetoder for å ta vare på kulturlandskapet og artene som trives der. Dugnadsgruppen til Østensjøvannets Venner har også drevet skjotsel på Vassenga etter de samme retningslinjer, en tidkrevende jobb. Fuktengene er dessuten viktige beiteområder for ender og vadefugl. Kulturplantene som har tilpasset seg slått er avhengig av skjotsel.

En slik plante, nikkebrønslé, er en sjelden kulturplante som vokser på Vassenga.

For at Vassenga ikke skal gro igjen av trær og buskvegetasjon skal fuktenga slås en gang i løpet av sesongen. Til nå er det særlig mjødurt som har dominert. Fuktengene tåler ikke store maskiner, derfor har man vært henvist til bruk av ryddesager eller tohjulstraktor som både tar tid og krever mannskap.

Tidlig i august i år stilte Bymiljøetatens entreprenør opp med en lett fjernstyrt elektrisk rotorklipper med slåttebjelke som gjorde slåttejobben effektivt på kort tid.

En person fjernstyrer den elektriske rotorklipperen som er godt tilpasset for slått av Vassenga. Foto: Amund Kveim.

Skurtresking i oktober

Tresking av korn er en årlig hendelse. I år en måned senere enn i fjor på Østensjø gård. Tørke på vårparten og mye nedbør i høst har skaffet mange bønder store problemer.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Det tok lang tid før skurtreskingen av bygg startet på Østensjø. Men tirsdag 3. oktober kom skurtreskeren, omtrent en måned senere enn i fjor. Nå hastet det med å få tresking utført. Ved 21-tiden var lysene på treskeren å se på det ellers bekmørke jordet. Skurtreskeren var av den helautomatiske typen, dvs. at den skjærer, tresker, sålder og samler kornet i en tank. Bak maskinen sto «støvsken» fra den finhakkete halmen, blåst ut over jordet som gjødsel til neste års avling. Slike treskere kan også koble ut finhakkingen om halmen ønskes til annet formål. Når treskerens

tank var full av korn ble innholdet tømt over i en beholder på en traktortilhenger for transport bort fra jordet til en av containerne oppstilt ved Østensjøveien. Nå hadde nok forpakteren vært påpasselig med å sprøyte slik at aksene ikke ble for lange. Mer korn og mindre halm fra aksene.

I løpet av onsdag 4. oktober ble alle jordstykkene på til sammen rundt 150 mål tresket ferdig av forpakteren på Østensjø gård. Kort tid etter at kornet var skåret kom gjessene i store flokker for å plukke spillkorn.

Skurtreskeren i gang på jordet ned mot Østensjøvannet.

Flom ved Østensjøvannet

Ekstremnedbøren helgen 27. til 28. august førte til uvanlig høy vannstand i Østensjøvannet. Flomstore tilførselsbekker gikk over sine bredder og avløpet i nord tok ikke i samme grad unna for vannmassene.

Leif-Dan Birkemoe

Sauene kom etter hvert bort til gjerdet mens svanene svømte på myra. Foto: Svein Walter Hiis.

Svanefamilie svømte på Bekkasinmyra

Styrtregnet natt til søndag 27. august førte til flom i tilførselsbekkene til Østensjøvannet som igjen gjorde at vannstanden steg betydelig. Bølerbekken hadde også gått over sine bredder slik at det ikke var mulig å komme ut til plattingen ved utløpet. Store deler av Bekkasinmyra ble utsatt for flomvann. De 15 sauene som har gått på beite i sommer fant nesten ikke en tørr flekk å oppholde seg på. De sto oppreist på en liten forhøyning på myra der en svanefamilie svømte fritt rundt, tilsynelatende fornøyde med mye fint gress. Sauene ble kontaktet, men kom selv ikke fram pga. flom i Søkedalen. Først mandag 28. ble sauene hentet hjem til gården i Søkedalen. Da hadde vannet trukket seg tilbake, men

mattilgangen og kvaliteten på bekkevannet var tvilsomt. Alle de 15 sauene lå ved gjerdet mot veien da eieren kom ved 11-tiden, nærmest som de ventet på å bli hentet. Dyrevelferden ble tatt på alvor.

Turvei under vann

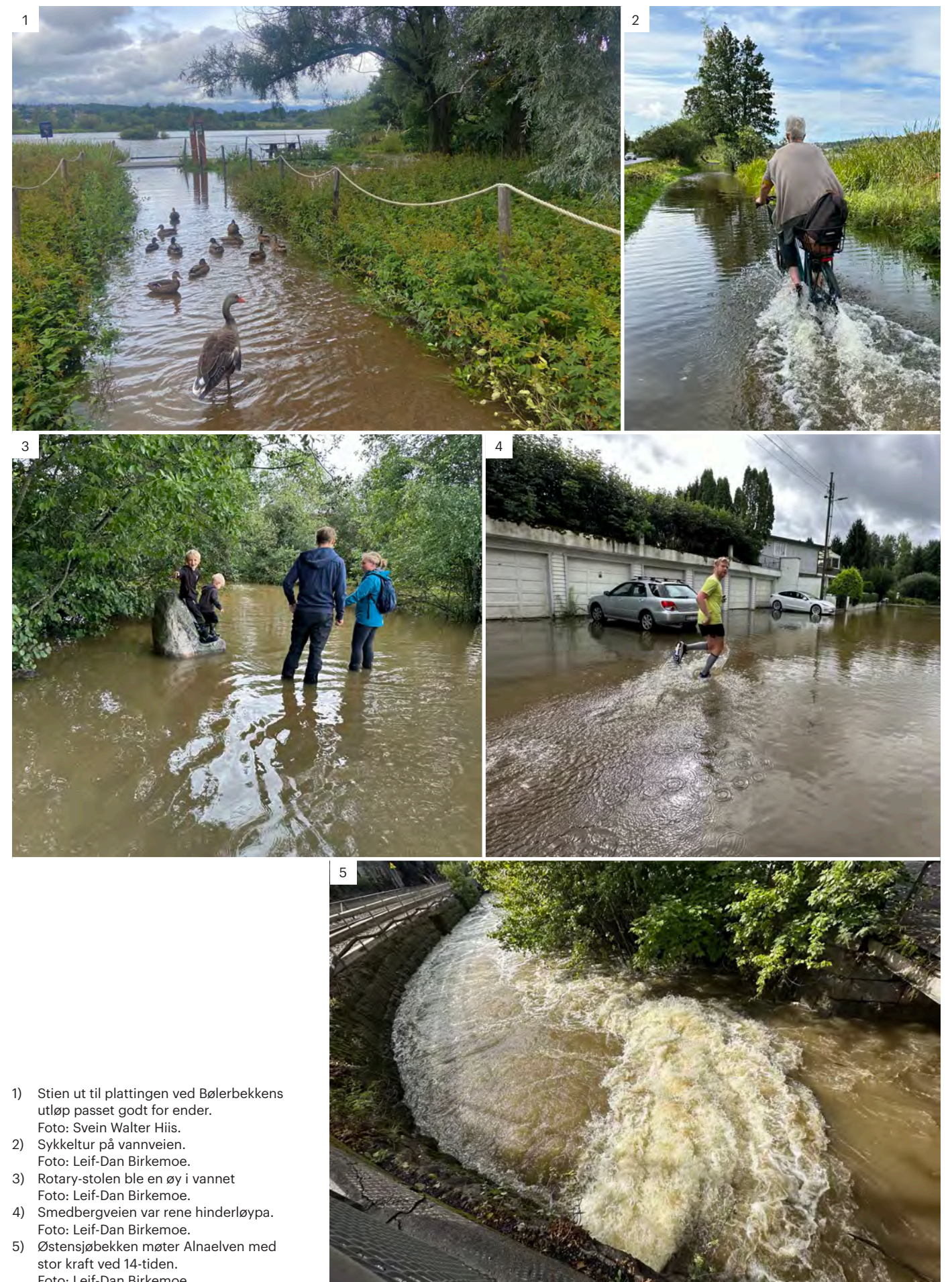
På østsiden av vannet lå turveien over lengre strekninger under vann 27. august. I sør sto også broen under vann. På vestsiden gikk Smedbergbekken flomstor. Ved Smedbergveien gikk den over sine bredder og fløt inn i hager og garasjer.

Tilførselsbekkene nådde trolig flomtoppen ved middagstider søndag, men vannet virket ikke som det var synkende. Tvert imot. Veien bort til damhuset og utløpet sto det siste stykke under vann slik at det var umulig å se om det var fart i utløpet.

Mistanken om at Vann- og avløpsetaten hadde redusert vannføringen i utløpet og benyttet Østensjøvannet som fordrynningsmagasin for å dempe vannføringen i Alna, var nærliggende. En rask tur ned til Bryn jernbanestasjon fortalte at Østensjøbekken kom ut i Alna med stort trykk. Vannføringen i Alna var unektelig stor.

Forurenset bekkevann

Om morgenen mandag 28. august var vannstanden sunket betydelig. Turveien var fri for vann og mye så normalt ut. Litt erosjonsskader på utsatte steder der vannet hadde stor hastighet var godt synlig. Flere bekker hadde fått en grå eller brun farge. Også vannet hadde fått den gråbrune fargen. Mistanke om uønskede sedimenter og mulig spillvann var nærliggende.

- 1) Stien ut til plattingen ved Bølerbekkens utløp passet godt for ender. Foto: Svein Walter Hiis.
- 2) Sykkeltur på vannveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 3) Rotary-stolen ble en øy i vannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 4) Smedbergveien var rene hinderløypa. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 5) Østensjøbekken møter Alnaelven med stor kraft ved 14-tiden. Foto: Leif-Dan Birkemoe

Kork og sand på Mangleruds nye kunstgressbaner

Manglerud 11er har fått kork og 7er har fått sand som innfyllingsmateriale. Gummigranulat er dermed utfaset som innfylling.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Oslo kommune har vedtatt en handlingsplan for utfasing av gummigranulat som innfylling i kunstgressbaner. Gummigranulat regnes for å være en av de største kildene til mikroplast i Norge. På Bymiljøetatens liste over kunstgressbaner som skal rehabiliteres i 2023 er det 12 baner, hvorav Manglerud 11er og 7er er ført opp. For 2024 er det planlagt 8 baner, men ingen i Østensjøområdet.

Grunnarbeid

På Manglerud har det vært arbeidet fra mai til oktober med de to nye kunstgressbanene. Et stort skilt med oppfordring til å følge med på Oslo kommunes hjemmesider om hvordan en kunstgressbane bygges opp har latt oss forstå at det er mye grunnarbeid før det grønne gresset kommer på plass.

Frostisolering i bunn for å hindre telehiv, et bærelag som fordroyer vann og avrettingslag med finere masser på toppen for å oppnå krav til overflatejevnhet. Trekking av 30 km med rør til undervarme på 11er banen måtte på plass for kunstgresset ble montert.

Uoffisiell fotballkamp

Anlegget ligger tett opp mot Rognerud-skogen i nord. Inngangen er fra sørsiden, rett bak klubbhuset til MS. I slutten av oktober ble det spilt en uoffisiell fotballkamp på 11er banen. Sothøna slo av en prat med en gutt med MS logo på trøya som trente på banen noen dager senere.

Hva synes du om kork som innfyllingsmateriale? - «Greit» svarte han, men «det svarte» var bedre. -Det er for mye kork,

mente han og pirket i korken på kunstgresset. Da det var regnvær, fløt korken langt opp på skoen. Noe argument for at kork var bedre for miljøet hadde han ikke. Det han var strålende fornøyd med var det nye led-lyset i de høye mastene. -Det er mye bedre enn det gamle lyset som egentlig var veldig dårlig. Med varme under gresset skal vi også bruke den nye banen i vinter, fortalte han gledestrålende.

Vi får nok høre flere meninger om kork og annen innfylling, men «det svarte» gummigranulatets tid er definitivt forbi og dermed spredning av mikroplast i naturen. Vi får håpe at fotballbanen på Abildsø snart kommer på Bymiljøetatens liste for rehabilitering. For noen år siden fikk Rustad fotballbane kork som innfylling.

Bymiljøetaten forvalter 106 kunstgressbaner i Oslo. Omtrent 35-40 baner driftes om vinteren, noen i samarbeid med idrettslagene. Dette innebærer vedlikehold som harving, børsting og rens på banene minst en gang i uken. Bymiljøetaten har som mål å rehabiliterer 10 kunstgressbaner i året, og hver bane hvert tiende år. Rehabilitering av kunstgressbaner innebærer bytte av dekke, men også grunnarbeider for å forbedre drenering, avretting og stabilitet. Noen ganger får banene også snødeponi og nye eller oppgraderte lysanlegg. I tillegg kommer det gjerne opp nye gjerder, porter, ballfangernett og granulattiltak. Oslo kommune har vedtatt en handlingsplan for utfasing av gummigranulat i kunstgressbaner. Gummigranulat regnes for å være en av de største kildene til mikroplast i Norge, og Miljødirektoratet anslår at ca. 6000 tonn plast fra kunstgressbaner havner på avveie i naturen hvert år.

Hittil er følgende fyll testet ut på kunstgressbaner i Oslo:

- Olivensteinkjerner
- Kork
- Kokos og kork
- Bjørk
- Furu

Ulike innfyll har forskjellige egenskaper knyttet til vekt, klebrighet, mykhet og absorpsjon av vann. Dette er egenskaper som er viktig for spillkvalitet og hvordan banen fungerer ved kuldegrader og i regnvær.

Kilde: Oslo kommune, Bymiljøetaten.

11er banen på Manglerud sett mot Rognerud-skogen i nord.

Den viktige nærnaturen

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

I forbindelse med Friluftslivets Uke 2023 inviterte FNF – Forum for natur og friluftsliv - organisasjoner, myndigheter, fagfolk og politikere til seminar om grønnstruktur i tettbebygde strøk 8. september på Bakkehavn, et egnet sted til å belyse og debattere nærnatur. En rekke foredragsholdere var i aksjon, blant disse forsker Helene Figari fra NINA - Norsk Institutt for Naturforskning – som foredro over temaet mot en mer inkluderende nærnatur, med status og dilemmaer i forskning og politikk. Amund Kveim fra Østensjøvannets Venner tok for seg trusler om utbygging i miljøparkens randsoner og Sidsel Andersen fra Oslo Elveforum omtalte Oslo-vassdragene. Bård Bredeesen fra Bymiljøetaten uttrykte sterk bekymring for arter som blir borte. Den politiske debatten mellom de seks partiene i panelet ble ledet av Aslak Bonde. Partiene viste stor enighet om at nedbygging av natur må unngås, men dilemmaene er mange.

Forsker Helene Figari, Norsk Institutt for Naturforskning, snakket om mer inkluderende nærnatur, status og dilemmaer i forskning og politikk.

Bård Bredeesen fra Bymiljøetaten aktiviserte deltakerne og da særlig de politiske representantene ved å la dem så gullris, et eksempel på å gjenskape blomsterenger. Marit Kristine Veia fra Venstre med raken, nå byråd for miljø og samferdsel i Oslo.

Den politiske debatten mellom de seks partiene i panelet ble ledet av Aslak Bonde. Partiene viste stor enighet om at nedbygging av natur må unngås, men dilemmaene er mange.

Dugnadsgjengen høsten 2023

I 2017 ble Østensjøvannets Venner tildelt kulturlandskapsprisen fra Regionskontor landbruk. Regionskontoret er opprettet for Skedsmo, Rælingen, Lørenskog, Oslo og Nittedal kommuner. I juryens begrunnelse het det blant annet: «Arbeidsinnsatsen som Østensjøvannets Venner legger ned hvert år gjennom rydding og slått rundt Østensjøvannet er av stor betydning for Oslo kommune. Gjennom tildelingen av denne prisen ønsker kommunen å hedre foreningen for innsatsen. Vi er dere stor takk skyldig».

Tekst: Finn A. Gulbrandsen. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Har du lyst til å bli med i Dugnadsgjengen?
Send en e-post til post@ostensjovannet.no og meld deg til tjeneste. Vi utfører skjøtsel hver tirsdag fra kl. 10 til ca. kl. 14.

Det er vel ingen stor hemmelighet at arbeidet til bl.a. foreningens dugnadsgjeng var utslagsgivende for prisen som vi selvsagt er veldig stolte av.

Dugnadsgjengen utfører et enda mer omfattende arbeid nå enn den gang. Ved utgangen av november har vi lagt ned ca. 2900 dugnadstimer i 2023. Aldri har vi hatt så jevnt og godt fremmøte som i år. Over 20 dugnadsglade stiller til varierte arbeidsoppgaver hver gang, og det jobbes effektivt.

I høst har vi slått tørrbakkene på Abildsø, Bakkehavntoppen, deler av Slora, haugen nordøst for Abildsøfeltet, og gressletta foran Eikelunden. I tillegg sørget Bymiljøetaten for at ytterligere fem enger slås. Ikke mange naturområder får så god skjøtsel.

Eikelunden er i tillegg ryddet etter veiledning fra Bymiljøetaten og Statsforvalteren.

Vi har fjernet årsskudd fra løvtrær nær haugen nevnt over, på Kvernsletta mellom Eterveien og Østensjøveien, på jorden mellom lekeplassen og Bølerbekken og på

Bogerudmyra Øst der det finnes en svært stor forekomst av stautstarr i den botanisk rike sumpen, en truet plante i starrfamilien. Sistnevnte sted var ualminnelig vått i år slik at våre snekkerkyndige måtte produsere sju små plattinger til å arbeide fra. Uten disse ville det vært umulig å gjennomføre skjøtselen her.

Det er fjernet store mengder blankmispel i Kirkeskogen. Blankmispel er en uønsket art som har spredt seg fra hageavfall.

Vi har også startet med å gå over arealene i Østensjøvannet naturreservat og i miljøparken

- 1) Tørrbakkene på Abildsø rakes.
- 2) Lett tohjulstraktor tar seg fram på Bakkehavntoppen.
- 3) I Eikelunden fjernes oppslag med ryddesag.
- 4) Pølser ble grillet første dugnad med snø.
- 5) Vi fjernet årsskudd fra løvtrær på Kvernsletta mellom Eterveien og Østensjøveien.

for øvrig med å fjerne årsskudd fra alaska- og sibirkornell. Alaskakornell er det forbudt å importere, omsette og plante ut (Forskrift om fremmede organismer § 5 vedlegg I). Sibirkornell må det søkes om tillatelse til å plante ut. (Samme forskrift § 11 pkt. c og vedlegg V).

Dugnadsgjengen har også bidratt med å fjerne kanadagullris selv om styremedlemmer her har, tatt det meste i, og langt ut over, miljøparkens grenser.

Alt i alt en strålende høst med bare positive og glade dugnadsdeltakere.

Hettemåker - et trist kapittel

Finn A. Gulbrandsen

Utviklingen vedrørende hettemåker generelt er et trist kapittel. Hettemåka har stupt i antall i hele Nord-Europa de senere tiårene. Dette gjelder også Norge. Takket være fjerning av kratt på øyene, fikk vi hekkebestanden opp igjen ved Østensjøvannet til 1250 par i 2018. Det året var «vårt» vann den viktigste hekkekolonien i landet for arten. Da startet den lokale elendigheten med minst én rev som tok seg ut til hekkeøyene og forsynte seg grovt med måkeunger. I tillegg bidro sildemåker og kråker til å svekke bestanden. I 2019 dro med stor sikkerhet en del av hettemåkene fra Østensjøvannet til Ulsrudvann for å hekke på de små øyene der. Mange par etablerte også hekkeplasser i fjorden.

Statsforvalteren, representanter for Statens naturoppsyn og BirdLife har festet et tau rundt to av hekkeøyene i vannet «vårt» for å hindre reven i å svømme ut. Idéen kommer fra Danmark. Etter å ha testet tauet med hund, synes løsningen lite effektiv slik tauet er lagt i dag. Det mest sannsynlige er at tauet fjernes, men Statsforvalteren tar endelig avgjørelse senere.

En rev tok seg ut til hekkeøyene og forsynte seg grovt med måkeunger. Foto: Viltkamera.

Antall hekkende hettemåker i Østensjøvannet fortsatte å synke på grunn av predatorne (rovdyr). Ved Ulsrudvann ser det ut til at den lille bestanden holder seg noenlunde konstant i år med ca. 50 par med reir. BirdLifes ringmerkere merket 27 unger der.

Etter at de ble flyvedyktige, ble flere av måkene sett ved Østensjøvannet på matsøk. Anne Kari Norland fikk fotografert noen av disse.

Ved Østensjøvannet hekket ca. 25 par, og ingen av disse fikk fram unger.

Takk til Morten Helberg for informasjon om hekkende fugl.

En hettemåkeunge født ved Ulsrudvann på matsøk ved Østensjøvannet. Foto: Anne Kari Norland.

Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo

Sivspurv (*Emberiza schoeniclus*) hekker i takrørsbelter, høyvokst siv og busker på fuktig mark eller langs innsjøkanter. Sivspurven har derfor gode forhold ved Østensjøvannet. Foto: Jenny Helen Sillerud.

Gråsisik (*Carduelis flammea*) kan du med litt hell se ved Østensjøvannet, utenom hekketida. Om høsten og vinteren er den lettest å få øye på da den ofte opptrer i store flokker. Foto: Jenny Helen Sillerud.